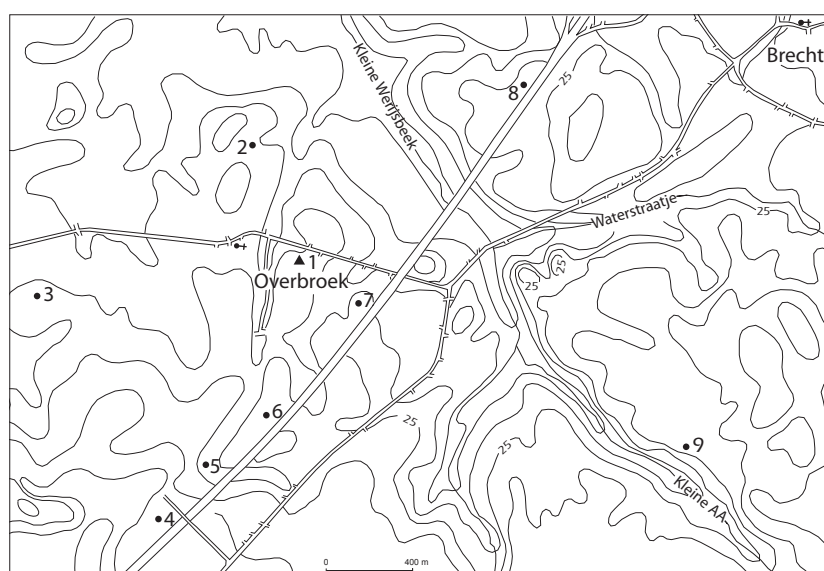

Een woonerf uit de midden-ijzertijd onder de verkaveling *Capelakker* te Brecht-Overbroek (prov. Antwerpen)

Sofie Gautier & Rica Annaert

1 Inleiding

1.1 VONDSTOMSTANDIGHEDEN EN CONTEXT

De site *Capelakker* (fig. 1: 1) te Brecht-Overbroek werd ontdekt in 1998 door infrastructuurwerken in een geplande sociale verkaveling aangevraagd door IGEAN (Intercommunale Grondbeleid en Expansie Antwerpen)¹. Het toenmalige Instituut voor het Archeologisch Patrimonium (IAP) kreeg de gelegenheid heel de te bebouwen oppervlakte van de verkaveling te onderzoeken, nog voor de percelen verkocht werden. Er werd in het totaal een oppervlakte van ongeveer 9000 m² gecontroleerd².

Brecht kent van in de prehistorie een lange bewoningsgeschiedenis. Dit werd reeds aangetoond door de vele gekende archeologische vindplaatsen in de omgeving. Specifiek voor de periode van de metaaltijden, en in het bijzonder de ijzertijd, blijken in Brecht vele sites gekend te zijn. Vooral door archeologisch onderzoek de laatste 10 jaar wordt het beeld over de ijzertijd langs Belgische zijde van de Kempen ook duidelijker (fig. 1).

Langs het *Moordenaarsven*³ (fig. 1: 4), op het *Thomas Heyveld*⁴ (fig. 1: 5 - beide op 1300 tot 1000 m ten zuidwesten van de vindplaats) en langs de *Melkweg*⁵ (gelegen op de grens tussen Brecht en Wuustwezel) zijn prehistorische sites aangetroffen. Maar ook op de *Hoge Meerrijs* (fig. 1: 3) en *Lage Meerrijs* (fig. 1: 2 - op 1000 m ten noordwesten en westen van de vindplaats) zouden mogelijk prehistorische sites kunnen gelegen zijn⁶.

1 Verspreidingskaartje en topografische situering van gekende en onderzochte archeologische sites te Brecht.

Location and topographical situation of known and investigated archaeological sites in Brecht.

1. *Capelakker* - 2. *Lage Meerrijs* - 3. *Hoge Meerrijs* - 4. *Moordenaarsven* - 5. *Thomas Heyveld* - 6. *Moordenaarsakker-Eeckerenbroek-Molenakker* - 7. *Zoegweg* - 8. *Hanenpad* - 9. *Eindhovenakker-Schom*.

¹ De opgraving gebeurde onder leiding van R. Annaert met medewerking van R. Vanschoubroek en A. Willems. De opgravingsresultaten werden in 2004 verwerkt in een licentiaatsverhandeling van S. Gautier aan de Vrije Universiteit Brussel (promotor: M. De Bie).

² Annaert 1999, 46.

³ Vermeersch *et al.* 1992; Delaruelle *et al.* 2001; Verbeek *et al.* 2004b, 87-99.

⁴ Vermeersch 1980; Lauwers & Vermeersch 1982.

⁵ Delaruelle *et al.* 2003, 74; Verbeek *et al.* 2004b, 86.

⁶ Archief VIOE.

In 1919 werd op de *Moordenaarsakker-Eeckerenbroek-Molenakker*⁷ (fig. 1: 6) een bronstijdgrafheuvel ontdekt (op 1000 m ten zuidwesten van de *Capelakker*). Tevens brachten proefsleuven in de omgeving sporen van bewoning uit de bronstijd of vroege ijzertijd aan het licht; hierbij werden echter nog geen nederzettingskernen aangesneden. Op de *Eindhovenakker-Schom*⁸ (fig. 1: 9) werden een urnenveld uit de late bronstijd/vroege ijzertijd en een Merovingische begraafplaats gelokaliseerd (ongeveer op 2500 m ten oosten van de site)⁹.

Recent werd door de Dienst Cultureel Erfgoed van de Provincie Antwerpen een grootschalig archeologisch onderzoek uitgevoerd ten noorden van Antwerpen, kaderend in het HSL-project. Hierbij kwamen te Brecht-*Hanenpad* (fig. 1: 8), op ongeveer op 1350 m ten noordoosten van de vindplaats *Capelakker*, een nederzetting uit de 2de helft van de midden-ijzertijd en een belangrijke vroeg- tot volmiddeleeuwse nederzetting aan het licht¹⁰. Slechts 200 meter ten oosten van de *Capelakker* werden nog meer nederzettingssporen daterend uit het einde van de vroege - begin midden-ijzertijd, een nederzetting uit de Romeinse periode (3de eeuw) en sporen uit de volle middeleeuwen blootgelegd te Brecht-*Zoegweg* (fig. 1: 7)¹¹.

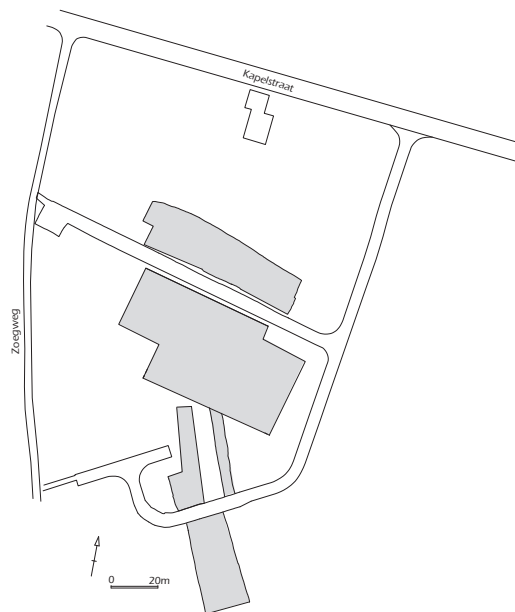
1.2 TOPOGRAFISCHE EN BODEMKUNDIGE SITUATIE

De site *Capelakker* bevindt zich te Overbroek, een deelgemeente van Brecht, in de provincie Antwerpen. De *Capelakker* is gelegen op een dekzandrug (ca. 24,5 m hoogte boven zero D) tussen de valleien van het Schaapsdijkbeekje en de Kleine Weerrijsbeek en situeert zich ten noordoosten van de waterscheidingsrug tussen het Maas- en Scheldebekken. De onderzochte percelen (fig. 2) (kadastraal Afd. 3 – Sectie N - 201a, 201t, 201p, 201r, 202a en 215a) grenzen aan de Zoegweg en de Kapelstraat. Het omringende landschap bestaat uit een onregelmatig en sterk ontwikkeld microreliëf waar afgesloten laagten afwisselen met grote duincomplexen.

Op hydrografisch gebied wordt Brecht gekenmerkt door de aanwezigheid van talrijke beken en riviertjes (Kleine Aa of Weerrijsbeek, Schaapsdijkbeekje, Waterstraatje, Vuile Steertsebeek, Stapelheidebeek,...), die alle afwateren naar het Maasbekken. De

dekzandruggen tussen deze kleine beekjes zijn ideale vestigingsplaatsen voor bewoning, omdat deze droog en dicht gelegen zijn bij water¹².

Het geologische substraat bestaat uit zogenaamde Kempische kleilagen. Deze werden gevormd tijdens één van de interglaciale perioden van het pleistoceen. Naast kleilagen werden er ook zandlenzen en grintlaagjes afgezet. In het jong pleistoceen werd dit kleizandig substraat bedekt met een laag leemhoudend zand, die in recentere periodes plaatselijk werd overdekt met zandig materiaal van lokale herkomst. Een kleilaagje maakt een scheiding tussen het onderliggende pleistoceen materiaal en het recentere zand. In recente periode steeg het grondwater waardoor er in sommige valleien

2 Inpassing van de sleuven in het verkelingsplan.

The location of the excavation trenches in the new allocation plans.

⁷ Floren 1920; Van Impe 1973; *Idem* 1974; *Idem* 1976a; Goossenaerts 1985, 19-20.

⁸ Stroobant 1911; Van Impe & Hoefnagels 1976; Van Impe 1976b; *Idem* 1976c; Goossenaerts 1985, 20-23.

⁹ Annaert 1999, 46.

¹⁰ Delaruelle *et al.* 2003, 80-82; Verbeek *et al.* 2002, 57; Delaruelle & Verbeek 2004, 124-129.

¹¹ Delaruelle *et al.* 2003, 79-80; Verbeek *et al.* 2002, 57-58; Delaruelle & Verbeek 2004, 115-174 (algemeen), 120-124.

¹² Annaert 1999, 46; *Idem* 2003, 204.

veen en alluviaal materiaal werd afgezet. Op de bodemkaart is de bodem waarop de site zich bevindt aangeduid als een bodem met een diepe antropogene humus A-horizont (serie Scm bodem)¹³.

De zuurtegraad van zandige bodems leidt ertoe dat dierenbot of organisch materiaal erin slecht bewaard blijft. Daarom kan in deze studie van de *Capelakker* weinig of geen archeozoologische of paleobotanische informatie gegeven worden.

Zoals de laatste jaren ook elders op de Kempense zandgronden steeds meer wordt vastgesteld, was de kwaliteit van de archeologische bodemsporen vaak bedroevend. De hoge uitlogingsgraad van het aanwezige humeuze materiaal in de paalkuilen bemoeilijkte de leesbaarheid van de sporen dusdanig dat vele sporen pas herkend werden in de configuratie van gebouwplattegronden waartoe ze behoorden. Door doorsneden te maken op plaatsen waar sporen in een plattegrond zouden moeten aanwezig zijn, werden te Brecht inderdaad nog bijkomende paalkuilen opgemerkt. In doorsneden tekenen deze sterk uitgeloopte archeologische bodemsporen zich doorgaans beter af dan aan het horizontale vlak. Wanneer sporen niet in een op het terrein herkenbare plattegrond aanwezig zijn, lopen ze het gevaar niet opgemerkt te worden. Deze degeneratie van het archeologische bodemarchief op de Kempense zandgronden is te wijten aan onder meer de voortdurende verlaging van de grondwatertafel en de verhoging van de zuurtegraad door de steeds toenemende bemesting, en is een probleem waar archeologen meer en meer rekening mee dienen te houden¹⁴.

2 Sporen uit de midden-ijzertijd

2.1 BESCHRIJVING VAN DE SPOREN

Op de *Capelakker* (Pl. I) werden in totaal 45 plattegronden van constructies aangetroffen, meer specifiek 1 of 2 grotere woongebouwen en 43 bijgebouwen bestaande uit acht, zes of vier palen. Verder werden 17 grote kuilen, 3 haardkuilen en 3 greppels ingetekend.

De datering van de grondsporen gebeurde op basis van het archeologische materiaal dat zich in de sporen bevond. Grondsporen die geen materiaal bevatten konden chronologisch niet toegewezen worden.

De bewaring van de grondsporen was relatief goed met uitzondering van de sporen in de weggoffers, die door zware regenval volledig onder water liepen. Toch zorgde bovenvermelde uitloging voor problemen in leesbaarheid van vooral paalsporen.

2.2 DE GEBOUWEN

2.2.1 De hoofdgebouwen (fig. 3: 1-2)

Boerderij 1 (Pl. I: 1 en fig. 3: 1) is een tweeschepige structuur van ongeveer 13 m bij 7,55 m en is ONO-WZW georiënteerd. De afstand tussen de 4 nokbalkdragers varieert tussen 2,10 en 2,40 m, met uitzondering van twee nokbalkdragers die op 3,10 m van elkaar gelegen zijn en waartussen zich haardkuil C bevindt. De paalkuilen van de nokbalkdragers (diameter van 0,44 tot 1 m en diepte van 0,16 tot 0,33 m) waren gevuld met een donkergrijsbruine en een okergrijze tot grijze vulling. Van de vier nokbalkdragers waren er nog twee die een donkergrijsbruine en donkergrijze kern vertoonden. Drie paalkuilen bevatten samen 13 wandscherven.

De (dubbele) paalkuilen die de ingangen suggereren (fig. 4) hadden een diameter van 0,27 tot 1,06 m en een diepte van 0,09 tot 0,34 m. Ze hadden alle een (donker)grijsbruine vulling. Drie kuilen bevatten samen 17 wandscherven.

Van de wandpalen, met een diameter van 0,22 tot 0,81 m en een diepte van 0,08 tot 0,24 m, waren er 12 die een donkergrijsbruine, okergrijze of donkergrijze kern vertoonden. De vulling had een okergrijze, (donker)grijs(bruine) of grijsgele kleur. Zes paalkuilen hadden een inhoud van 9 wandscherven en 1 fragment kwarts.

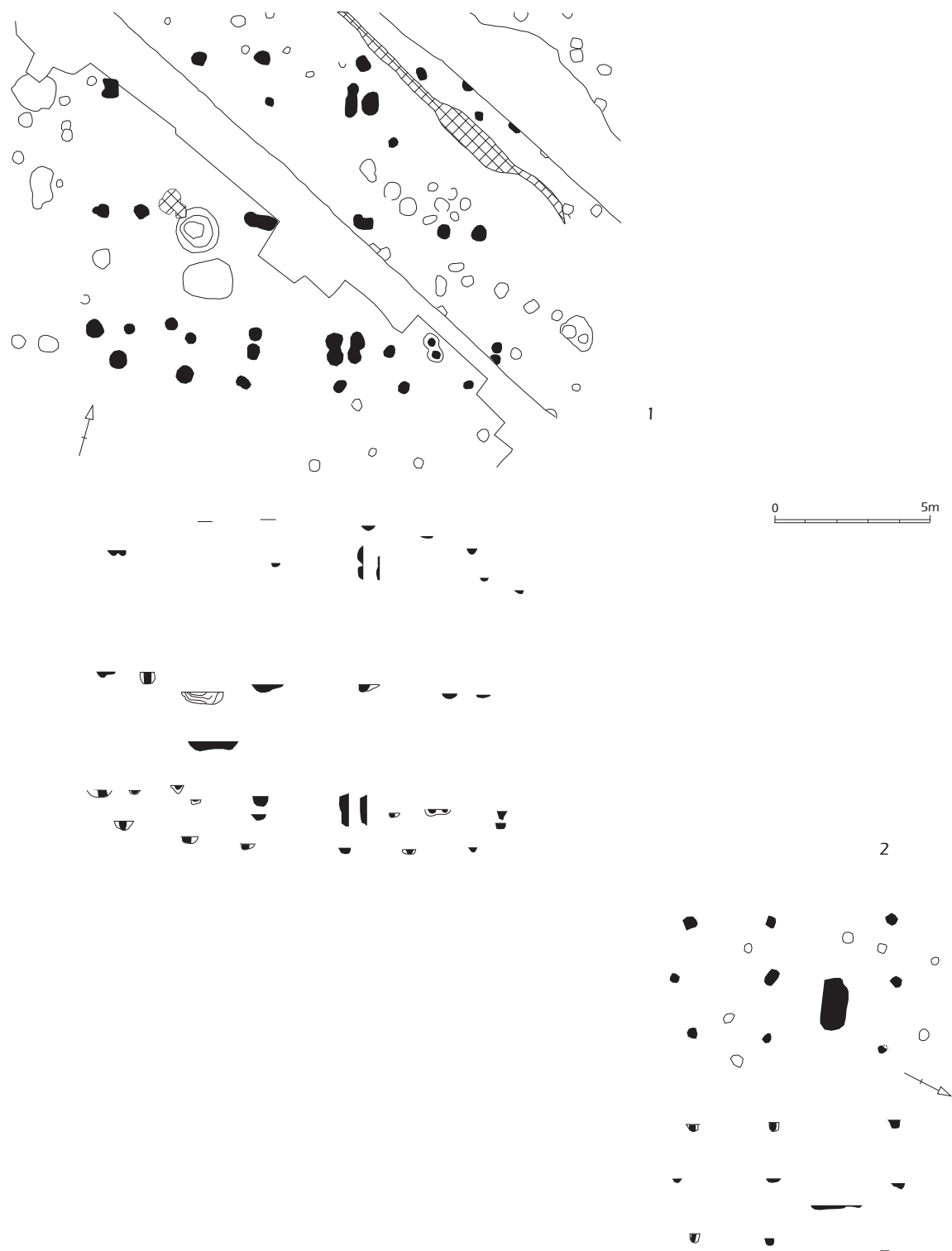
Haardkuil C en kuil VII worden in verband gebracht met gebouw 1¹⁵.

Boerderij 2 (Pl. I: 2 en fig. 3: 2) is eveneens een tweeschepige structuur van ongeveer 6,25 m bij 3,95 m. Het gebouw heeft een NNW-ZZO oriëntatie. De nokbalkdragers liggen op 3,10 en 4 m van elkaar. Ook de drie paalkuilen in de twee lange zijden van het gebouw liggen op ongeveer dezelfde afstanden van elkaar als de nokbalkdragers. De paalkuilen hadden een diameter van 0,26 tot 0,47 m en een diepte van 0,24 tot 0,44 m. In de noordoostelijke hoek van het gebouw bevond zich haardkuil B. De paalkuilen hadden een grijsbruine

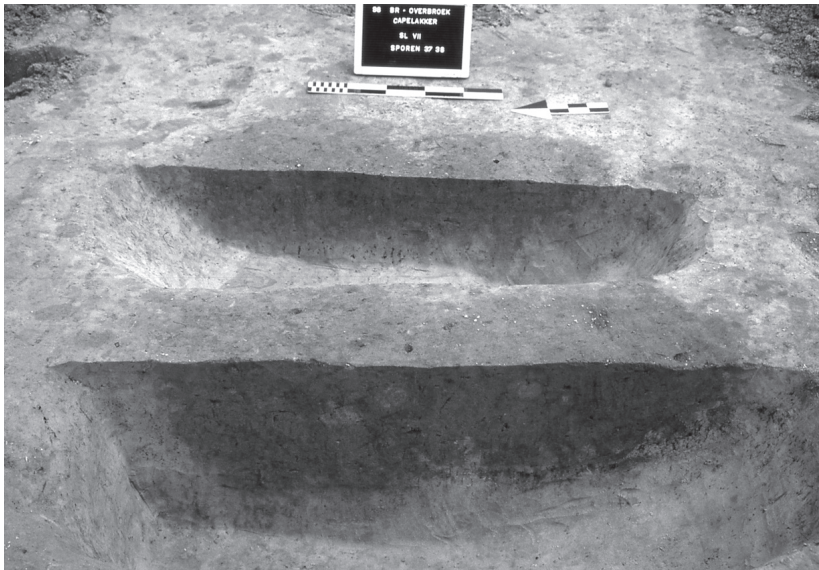
¹³ De Coninck 1959, 9-11.

¹⁴ Annaert 2006, zie Relicta 1.

¹⁵ De inhoud van deze kuilen wordt verder in de tekst besproken.

3 *Plattegronden van de hoofdgebouwen.*
Ground plans of the main buildings.

4 *Dubbele paalkuilen die de ingang van gebouw 1 suggereren.*
Double postholes indicating one of the entrances of building 1.

of een okergrijze vulling en in drie kuilen tekende zich nog een donkerdere kern af. Twee paalkuilen bevatten 3 wandscherven.

2.2.2 De achtpalige gebouwen (fig. 5: 3-9)

Van **spijker 3** (Pl. I: 3 en fig. 5: 3) ontbreken twee paalkuilen door de versterking van een boomval, maar men kan stellen dat het hier ging om een achtpalig gebouw. De lengte van het gebouw bedraagt tenminste 4,15 m en de breedte 2,50 m. Het gebouw is ONO-WZW georiënteerd. De paalkuilen (0,37 tot 0,42 m diameter en 0,29 tot 0,34 m diep) waren gevuld met een okergrijs, donkergrijs en donkergrijsbruin zand. In twee paalkuilen met een okergrijze vulling was nog een donkergrijze kern zichtbaar.

De afmetingen van **het achtpalige gebouw 4** (Pl. I: 4 en fig. 5: 4) zijn tenminste 4,15 x 2,05 m en het gebouw heeft een ONO-WZW oriëntatie. De paalkuilen, met een diameter van 0,30 tot 0,44 m en een diepte van 0,29 tot 0,40 m, waren gevuld met een okergrijze, donkergrijze met oker en grijsbruine vulling. Eén paalkuil vertoonde nog een vage aflijning van een grijzere kern.

Spijker 5 (Pl. I: 5 en fig. 5: 5) heeft een lengte van tenminste 4,25 m en een breedte die varieert tussen 2,15 en 2,50 m. Het gebouw is ONO-WZW georiënteerd. De paalkuilen (0,21 tot 0,31 m diameter en 0,42 tot 0,58 m diepte)

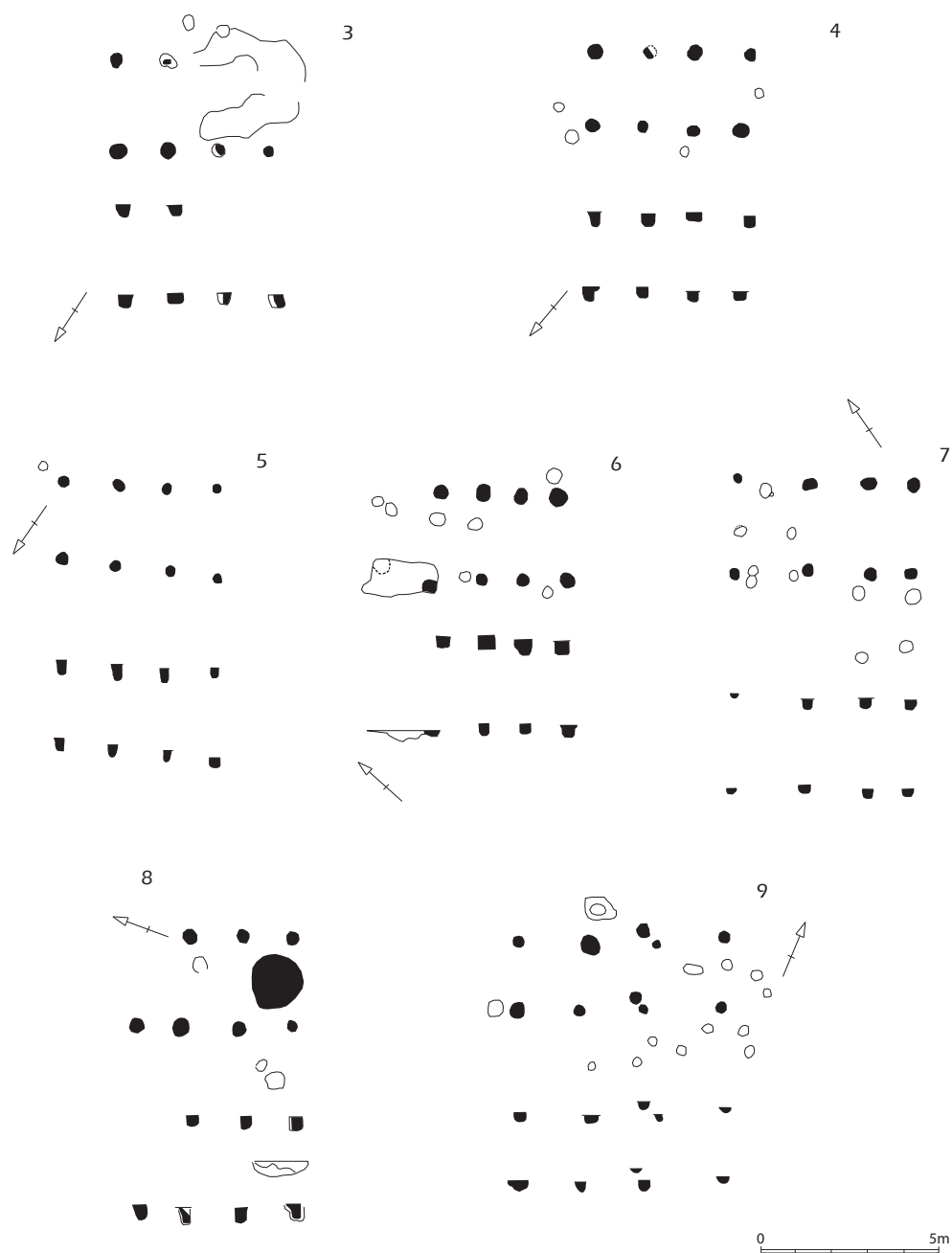
hadden een bleekgrijze opvulling gemengd met oker, een okergrijze of een donkergrijze met oker gemengde vulling, waarvan er nog twee een donkerdere kern vertoonden. Eén paalkuil bevatte 1 wandscherf.

De lengte van **bijgebouw 6** (Pl. I: 6 en fig. 5: 6) bedraagt 3,25 tot 3,80 m en de breedte 2,35 tot 2,65 m en het is NW-ZO georiënteerd. De vulling van de paalkuilen kende een grote variatie: van donkerbruingrijs, okergrijs tot een gemengde grijze, bruine, okerkleurige en gele vulling. De paalkuilen hadden een diameter van 0,25 tot 0,47 m en een diepte van 0,18 tot 0,33 m. Drie paalkuilen met een okergrijze vulling hadden een donkerdere (grijze) kern; tevens behoort ook kern a van kuil XIII tot het gebouw. Eén paalkuil bevatte 1 wandscherf en kuil XIII bevatte 3 wandscherven.

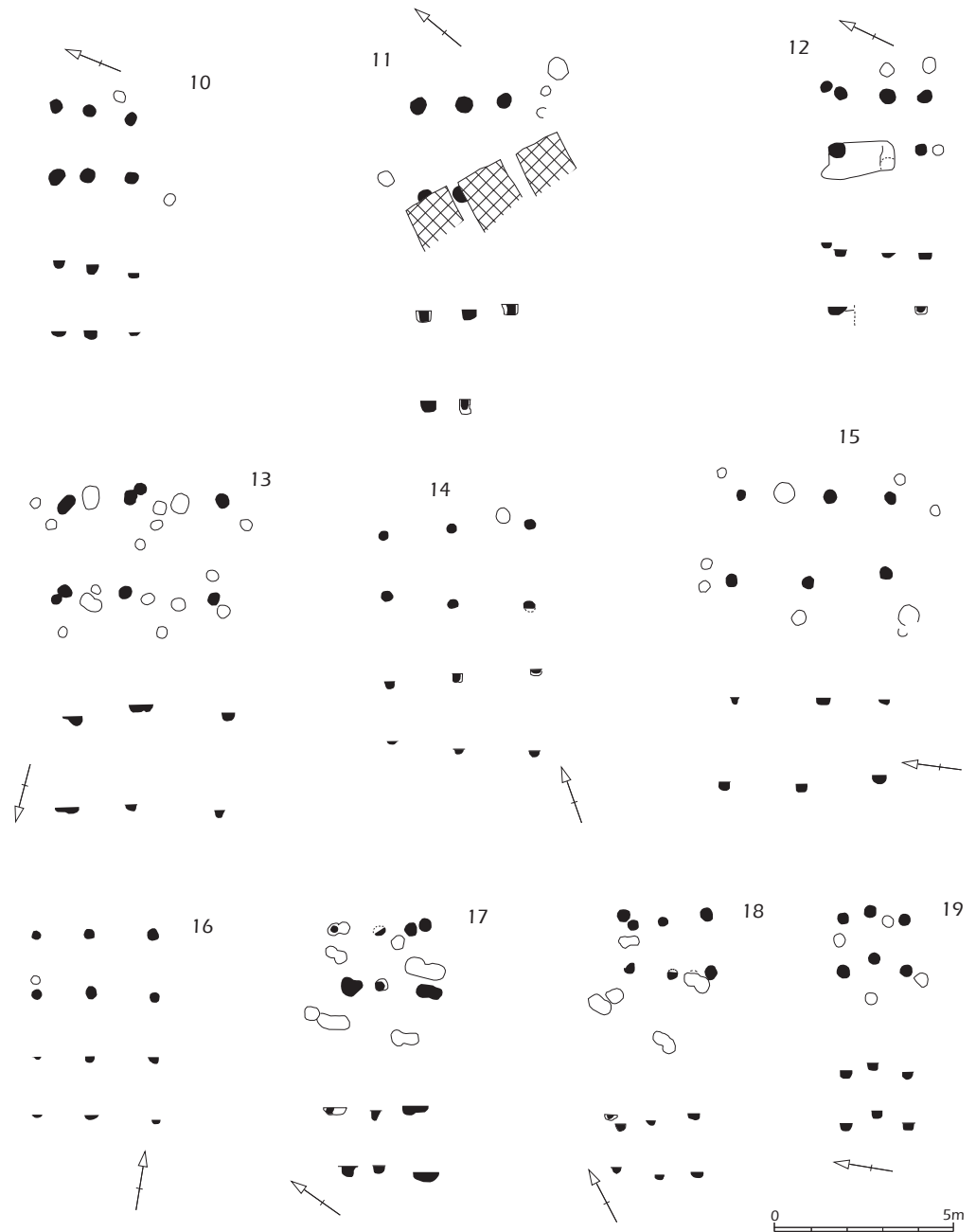
Gebouw 7 (Pl. I: 7 en fig. 5: 7 - 5,20 m bij 2,80 m) heeft een NW-ZO oriëntatie. De paalkuilen, met een diameter van 0,23 tot 0,34 m en een diepte van 0,09 tot 0,31 m, waren gevuld met een grijs(buine) tot donkergrijs(buine) vulling.

Er ontbreekt één paalkuil van **spijker 8** (Pl. I: 8 en fig. 5: 8), maar toch kan dit gebouw met enige zekerheid gerekend worden tot de achtpalige gebouwen. Kuil XVIII wordt geassocieerd met dit gebouw. Het gebouw heeft een lengte (in geval van acht paalkuilen) van 4,30 m, een breedte van 2,45 m en is NNW-ZZO georiënteerd. De paalkuilen (0,30 tot 0,54 m diameter en 0,31 tot 0,44 m diepte) waren gevuld met een gevlekte grijze, donkergrijze (gemengd met roest- of okerkleurig zand) of okergrijze vulling. Vijf paalkuilen hadden een inhoud van 12 wandscherven waarvan er 1 versierd was (fig. 25: 1), 1 bodem- (fig. 13: 9) en 1 randscherf (fig. 15: 8) en kuil XVIII bevatte 3 wandscherven.

Constructie 9 (Pl. I: 9 en fig. 5: 9) is een achtpostengebouw van minstens 5,65 m bij 1,90 m en heeft een ONO-WZW oriëntatie. De paalkuilen, met een diameter van 0,20 tot 0,57 m en een diepte van 0,13 tot 0,30 m, hadden een zeer uiteenlopende vulling van okergrijs, (licht)bruingrijs, donkergrijsbruin tot een gemengde oker, bruin, grijze vulling. In twee paalkuilen was nog een vage aflijning van een donkerdere kern zichtbaar. Met een aantal van de paalkuilen van gebouw 9 kan men ook nog twee vierpalige gebouwtjes reconstrueren namelijk gebouw 40 en 42. Het is niet duidelijk welke reconstructie de voorkeur krijgt en daarom worden de twee mogelijkheden open gelaten.

5 *Plattegronden van de achtpalige bijgebouwen.*
Ground plans of the eight-posted outbuildings.

6 *Plattegronden van de zespalige bijgebouwen.*
Ground plans of the six-posted outbuildings.

2.2.3 De zespalige gebouwen (fig. 6: 10-19)

Bijgebouw 10 (Pl. I: 10, fig. 6: 10 en fig. 7) is 2 x 2,10 x 1,70 x 2,10 m groot en is NNW-ZZO georiënteerd. De kuilen, met een diameter van 0,29 tot 0,39 m en een diepte van 0,01 boven tot 0,20 m onder het vaste punt, hadden een verschillende vulling van donkergrijs tot donkergrijsbruin gemengd met oker en een gemengde vulling van donkergrijs, grijs, oker en geel zand.

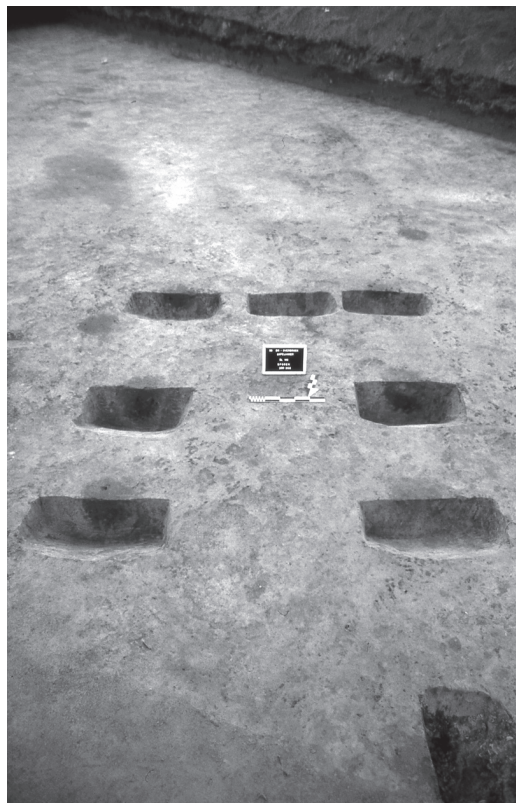
Spieker 11 (Pl. I: 11 en fig. 6: 11) wordt gedeeltelijk verstoord door recente zandwiningskuilen, waardoor één paalkuil ontbreekt in de zuidwestelijke lengteas. De lengte van het gebouw bedraagt 2,45 m en de breedte 2,55 m. De oriëntatie is NW-ZO. De paalkuilen (0,31 tot 0,46 m diameter en 0,19 tot 0,30 m diepte) waren gevuld met een donkergrijsbruine of een grijze tot okergrijze vulling. In drie paalkuilen was een duidelijke donkergrijze kern aanwezig. De vondsten uit drie paalkuilen bestaan uit 4 wandscherven en 1 randscherf (fig. 21: 2).

Zespalig gebouw 12 (Pl. I: 12 en fig. 6: 12) is 2,35 m lang, tenminste 1,50 m breed en is NNW-ZZO georiënteerd. In de NNO-hoek bevindt zich een extra paal, wat kan wijzen op een herstelling van het gebouw. De kleur van de vulling van de kuilen liep erg uiteen van okergrijs, donkergrijsbruin gemengd met oker tot een gemengde vulling van bruin, grijs en oker. De paalkuilen - hierbij mag men ook kern b van kuil XIII rekenen - hadden een diameter van 0,29 tot 0,48 m en een diepte van 0,03 tot 0,15 en twee kernen waren zichtbaar in één paalkuil en in kuil XIII. Kuil XIII bevatte 3 wandscherven.

Gebouwen 6 en 12 liggen gedeeltelijk over elkaar, maar er zijn geen oversnijdingen tussen de paalkuilen van de twee gebouwen. De relatieve chronologie van de gebouwen blijft hierdoor onbekend.

Spijker 13 (Pl. I: 13 en fig. 6: 13) met een afmeting van tenminste 4,15 x 2,45 m is ONO-WZW georiënteerd. De paalkuilen (0,27 tot 0,71 m diameter en 0,12 tot 0,18 m diepte) waren alle gevuld met een grijze tot donkergrijze vulling die bruin- of okerachtig getint was.

De lengte van **gebouw 14** (Pl. I: 14 en fig. 6: 14) bedraagt tenminste 4,05 m en de breedte 1,65 m en het heeft een WNW-OZO oriëntatie. De paalkuilen (0,23 tot 0,32 m diameter en 0,11 tot 0,23 m diepte) waren gevuld met een (donker)grijze(bruine) vulling, gemengd met oker en/of ijzer en in

7 *Plattegrond 10 tijdens de veldregistratie.*
Ground plan 10 during the excavation.

twee ervan was nog een donkergrijsbruine kern zichtbaar. Twee paalkuilen bevatten 3 wandscherven.

Constructie 15 (Pl. I: 15 en fig. 6: 15) heeft een lengte van 4,30 m, een breedte van tenminste 2,10 m en is N-Z georiënteerd. De zes paalkuilen, met een diameter van 0,23 tot 0,40 m en een diepte van 0,20 tot 0,31 m, hadden een erg verschillende opvulling van een okergrijze, (donker)grijs(bruine) al dan niet vermengd met oker tot een gemengde donkergrijze, grijze, okerleurige en bruine vulling.

Spieker 16 (Pl. I: 16 en fig. 6: 16) is een zespalig gebouw van tenminste 3,30 bij 1,65 m. De oriëntatie van het gebouw is O-W. De kuilen hadden een diameter van 0,19 tot 0,36 m, waren 0,05 tot 0,15 m diep en waren gevuld met een (donker)grijsbruine of (donker)grijze vulling.

De afmetingen van **bijgebouw 17** (Pl. I: 17 en fig. 6: 17) bedragen 2,50 x 1,85 x 2,35 x 1,70 m. Het gebouw is NNW-ZZO georiënteerd. De paalkuilen, met een diameter van 0,25 tot 0,72 m en een diepte van 0,16 tot 0,28 m, hadden een divers gekleurde vulling bestaande uit donkergrijs (met oker aan

de rand), (donker)grijsbruin, bruingrijs tot okergrijs zand. In één kuil was nog een donkerdere kern zichtbaar. Twee kuilen hadden een inhoud van 2 wandscherven waarvan er 1 versierd was met groeven.

Spijker 18 (Pl. I: 18 en fig. 6: 18) heeft een lengte van tenminste 2,25 m, een breedte van 1,45 m en een WNW-OZO oriëntatie. In de NNW-hoek bevond zich een extra paal, wat mogelijk kan wijzen op een herstellingsfase van het gebouw. De paalkuilen, met een diameter van 0,23 tot 0,37 m en een diepte van 0,06 tot 0,12 m, hadden een donkergrijsbruine, een bruingrijze of (licht)grijze vulling en deze waren bijna alle met oker vermengd. In drie van deze paalkuilen was nog een donkerdere kern zichtbaar. Vijf paalkuilen hadden een inhoud van 7 wandscherven.

De afmetingen van **constructie 19** (Pl. I: 19 en fig. 6: 19) bedragen 1,75 bij 1,50 m en het gebouw is NNW-ZZO georiënteerd. De paalkuilen, met een diameter van 0,28 tot 0,36 m en een diepte van 0,18 tot 0,23 m, waren alle gevuld met een donkergrijze vulling gemengd met oker. Eén paalkuil bevatte 1 wand- en 1 randscherf (fig. 14: 10).

2.2.4 De vierpalige gebouwen (fig. 8a en 8b: 20-45)

De afstanden tussen de vier dubbele paalkuilen van **spijker 20** (Pl. I: 20 en fig. 8a: 20) bedragen 2,55 x 2 x 2,05 x 2 m. In de NW-hoek werd nog een extra paal geplaatst naast de dubbele paalkuil, wat waarschijnlijk wijst op een herstelling. De paalkuilen (0,41 tot 0,95 m diameter en 0,24 tot 0,33 diepte) waren alle verschillend gevuld met een (donker)grijsbruine (met oker), een donkergrijze (met oker), een bruingrijze tot een okergrijze vulling. Drie paalkuilen bevatten 7 wandscherven en één paalkuil vertoonde een donkerdere kern.

Gebouwen 17 en 20 liggen gedeeltelijk over elkaar. Oversnijdingen van paalkuilen zijn er echter niet, waardoor de relatieve chronologie van de gebouwen niet duidelijk is.

Gebouw 21 (Pl. I: 21 en fig. 8a: 21) meet 1,20 x 1,50 x 1,25 x 1,50 m. De paalkuilen hadden een diameter van 0,21 tot 0,25 m en een diepte van 0,03 tot 0,12 m. Deze kuilen hadden een erg verscheiden vulling, gaande van donkergrijs (gemengd met oker), gemengd okergrijsbruin tot donkergrijsbruin zand.

De omtrek van **het vierpalige gebouw 22** (Pl. I: 22 en fig. 8a: 22) bedraagt 2,25 x 2 x 2,15 x 2 m. De kuilen (0,27 tot 0,36 m diameter en 0,09 tot 0,15 m diepte) waren gevuld met een donkergrijze gemengd met oker (en grijsbruine), een gemengde okergrijze en een lichtzandige vulling.

De afmetingen van **spijker 23** (Pl. I: 23 en fig. 8a: 23) bedragen 2,70 x 2,20 x 2,65 x 2,05 m. De paalkuilen (0,32 tot 0,40 m diameter en 0,01 (boven vast punt) tot 0,18 m diep) waren gevuld met een grijsbruine of een donkergrijze vulling gemengd met oker.

De afmetingen van **gebouw 24** (Pl. I: 24 en fig. 8a: 24) bedragen 1,40 x 1,25 x 1,80 x 1,55 m. Van de vier paalkuilen, met een diameter van 0,31 tot 0,40 m en een diepte van 0,11 tot 0,13 m, waren er drie gevuld met een donkergrijze vulling en één met een grijze vulling. Eén paalkuil bevatte 1 wandscherf.

Constructie 25 (Pl. I: 25 en fig. 8a: 25) meet 1,65 x 1,60 x 1,30 x 1,45 m en heeft een dubbele paal in de westelijke hoek die vermoedelijk verwijst naar een herstellingsfase. De paalkuilen (0,20 tot 0,25 m diameter en 0,09 tot 0,18 m diep) hadden een verschillende vulling van lichtgrijsbruin, donkergrijsbruin tot gemengd okergrijs zand.

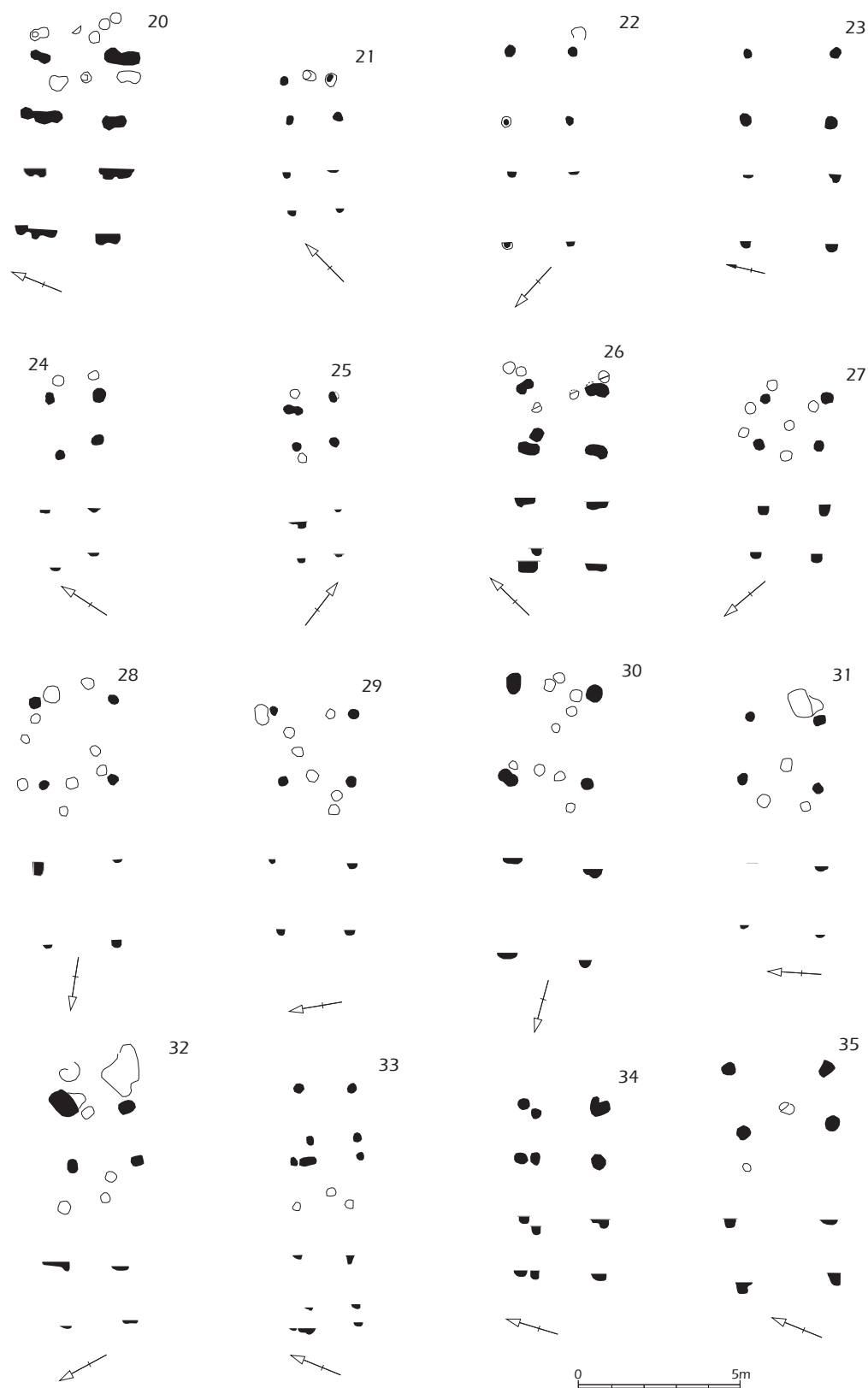
Gebouwen 7 en 25 overlappen elkaar gedeeltelijk. Er zijn geen oversnijdingen van hun paalkuilen waardoor de relatieve chronologie van de gebouwen onbekend blijft.

Bijgebouw 26 (Pl. I: 26 en fig. 8a: 26) is een vierpalig gebouw van 2,15 bij 1,95 m. De dubbele paalkuilen (0,58 tot 0,70 m diameter en 0,19 tot 0,30 m diepte) waren alle gevuld met een donkergrijsbruine vulling waarvan één met oker langs de rand en één met ijzer. In de W-hoek bevindt zich een tweede kuil (0,32 m diameter en 0,16 m diepte), wat eventueel kan wijzen op een versteviging of herstelling.

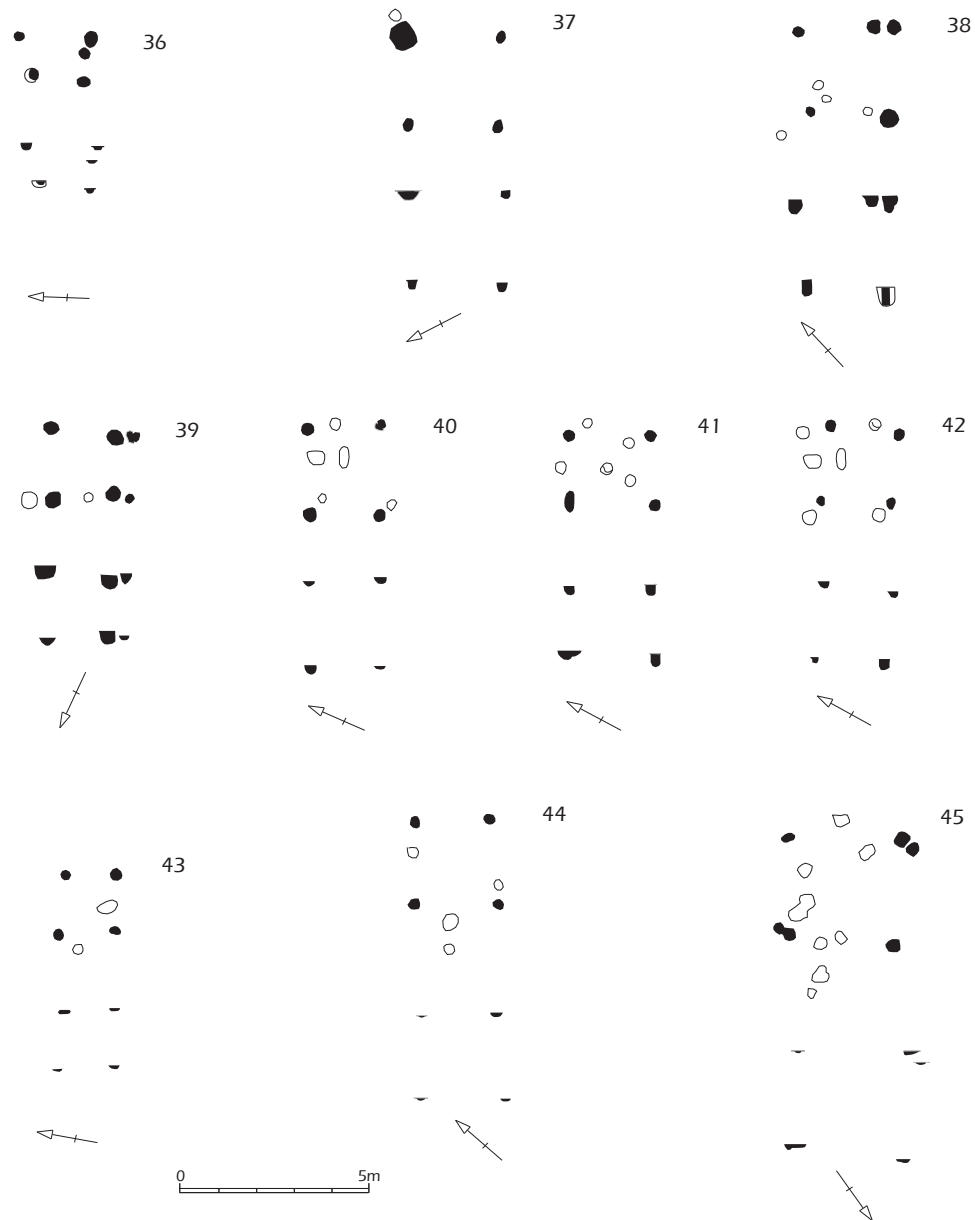
Er is een gedeeltelijke overlapping tussen gebouw 18 en 26, maar er is geen oversnijding zichtbaar tussen hun paalkuilen. Hierdoor blijft de relatieve chronologie van de gebouwen onbekend.

Spijker 27 (Pl. I: 27 en fig. 8a: 27) heeft een omvang van 1,50 bij 1,90 m. De kuilen (0,31 tot 0,34 m diameter en 0,19 tot 0,35 m diepte) hadden alle een donkergrijze vulling gemengd met oker. Eén paalkuil bevatte in de vulling 1 wandscherf.

Gebouwen 19 en 27 overlappen elkaar gedeeltelijk, maar hun paalkuilen oversnijden elkaar echter niet. Daardoor blijft de relatieve chronologie van de gebouwen onduidelijk.

8a *Plattegronden van de vierpalige bijgebouwen.*
Ground plans of the four-posted outbuildings.

8b *Plattegronden van de vierpalige bijgebouwen.*
Ground plans of the four-posted outbuildings.

Spieker 28 (Pl. I: 28 en fig. 8a: 28) heeft een omvang van 2,15 x 2,60 x 2,45 x 2,50 m. De paalkuilen hadden een diameter van 0,27 tot 0,32 m en een diepte van 0,05 tot 0,40 m. Deze waren alle gevuld met een donkergrijze (met roestbruin) of een okergrijze vulling waarin zich in één kuil nog een donkergrijze kern aftekende.

Gebouw 29 (Pl. I: 29 en fig. 8a: 29) meet 2,20 x 2,50 x 2,10 x 2,15 m. De paalkuilen (0,20 tot 0,34 m diameter en 0,10 tot 0,13 m diepte) hadden een erg verschillende

vulling gaande van een egaal donkergrijze, grijsbruin met oker gemengde, bruingrijze tot grijze kleur. Eén paalkuil bevatte 1 wandscherf.

De afmetingen van **het vierpalige gebouw 30** (Pl. I: 30 en fig. 8a: 30) bedragen 2,50 x 2,95 x 2,50 x 2,85 m. De kuilen, met een diameter van 0,40 tot 0,64 m en een diepte van 0,10 tot 0,24 m, waren erg verscheiden opgevuld met een donkergrijsbruine, donkergrijze, grijze en bruingrijze vulling.

Spijkers 13, 28, 29 en 30 overlappen elkaar. Oversnijdingen tussen de paalkuilen van deze vier gebouwen zijn er echter niet, zodat de relatieve chronologie van de gebouwen in het ongewisse blijft.

Gebouw 31 (Pl. I: 31 en fig. 8a: 31) heeft een omtrek van 2 x 1,75 x 2 x 1,95 m. Er werd slechts een doorsnede gemaakt van drie paalkuilen en deze hadden een diameter van 0,29 tot 0,42 m en een diepte van 0,12 tot 0,19 m. Deze kuilen hadden alle een okergrijze vulling. Eén paalkuil bevatte 1 wandscherf.

De omvang van **constructie 32** (Pl. I: 32 en fig. 8a: 32) bedraagt 2,15 x 2,15 x 2,35 x 1,95 m. De paalkuilen (0,39 tot 0,87 m diameter en 0,13 tot 0,31 m diepte) hadden een gemengde oker, gele, grijze tot donkergrijze vulling of een donkergrijsbruine vulling. In één kuil tekende zich nog een vage donkerdere kern af. Twee kuilen bevatten 5 wandscherven.

Gebouwen 31 en 32 vallen gedeeltelijk samen. Er is echter geen oversnijding tussen hun paalkuilen zichtbaar waardoor men de onderlinge ouderdom van de twee gebouwen niet kan bepalen.

Bijgebouw 33 (Pl. I: 33 en fig. 8a: 33) meet 2,15 x 1,65 x 2,30 x 1,65 m. De kuilen hadden een diameter van 0,23 tot 0,52 m en een diepte van 0 tot 0,18 m. De vullingen van deze kuilen waren erg verschillend, van een donkergrijze gemengd met lichtgrijs, een donkergrijze met oker, lichtokergrijze tot een gemengde grijze, oker en bruine vulling. Er was in één kuil een vage donkergrijze kern zichtbaar terwijl het in een andere kuil duidelijk ging om een paalvulling. Naast elk van de twee westelijke kuilen werd nog een tweede paalkuil (0,22 tot 0,27 m diameter en 0 tot 0,07 diepte) geplaatst; waarschijnlijk gaat het hier om een herstelling. De vulling van deze twee palen is gemengd van (donker)grijs, oker tot bruin en één kuil vertoonde een vage aflijning van een donkergrijze kern.

Spijker 34 (Pl. I: 34 en fig. 8a: 34) heeft een lengte van tenminste 2,35 m en een breedte van 1,70 m. Langs de twee noordelijk gelegen paalkuilen bevonden zich nog twee kuilen, wat waarschijnlijk wijst op een herstelling. De paalkuilen, met een diameter van 0,28 tot 0,56 m en een diepte van 0,09 tot 0,20, hadden een donkergrijze of een donkergrijsbruine vulling.

Het vierpalige gebouw 35 (Pl. I: 35 en fig. 8a: 35) heeft een omtrek van 3 x 1,70 x 2,80 x 2,05 m. De kuilen (0,34 tot 0,54 m dia-

meter en 0,18 tot 0,39 m diepte) hadden een zeer uiteenlopende vulling van een bruine, grijze en oker gemengde, donkergrijsbruine, grijze met ijzer en witzandig grijze vulling. In de witzandig grijs gevlekte vulling was nog een grijs gevlekte kern zichtbaar. Eén paalkuil bevatte 1 wandscherf.

De grootte van **spieker 36** (Pl. I: 36 en fig. 8b: 36) bedraagt 1,40 x 1,10 x 1,90 x 1,15 m. De tweede kuil in de zuidoostelijke hoek wijst mogelijk op een herstelling van het gebouw. De paalkuilen hadden een diameter van 0,23 tot 0,38 m en een diepte van 0,03 tot 0,16 m. De kuilen waren gevuld met een okergrijze, een gemengde of een grijze vulling met oker. In één kuil was er een donkergrijze kern zichtbaar.

Constructie 37 (Pl. I: 37 en fig. 8b: 37) meet 2,55 x 2,40 x 2,35 x 2,40 m. De paalkuilen, met een diameter van 0,25 tot 0,60 m en een diepte van 0,23 tot 0,28 m, hadden een donkergrijsbruine vulling (gemengd met oker) of een donkergrijs, geel, bruin gemengde vulling. In één kuil tekende zich duidelijk een donkergrijze kern af.

De omvang van **bijgebouw 38** (Pl. I: 38 en fig. 8b: 38) bedraagt 2,50 x 2,10 x 2,20 x 2 m. In de oostelijke hoek van het gebouw bevonden zich nog twee paalkuilen extra, wat kan duiden op een herstellingsfase. De kuilen (0,24 tot 0,48 m diameter en 0,20 tot 0,45 m diepte) waren gevuld met een (gemengde) okergrijze of donkergrijs, oker, bruin gemengde vulling. In drie kuilen tekende zich een vage donkerdere kern af. Eén paalkuil bevatte 1 wandscherf.

Spijker 39 (Pl. I: 39 en fig. 8b: 39) heeft een omtrek van 1,90 x 2,15 x 1,70 x 2,10 m. De twee extra palen in de westelijke zijde van het gebouw wijzen mogelijk op een herstelling. De paalkuilen hadden een diameter van 0,25 tot 0,57 m en een diepte van 0,13 tot 0,39 m. Alle kuilen hadden een okergrijze vulling en in één kuil was nog een vage donkerdere kern zichtbaar. Drie paalkuilen hadden een inhoud van 6 wandscherven.

Gebouw 40 (Pl. I: 40 en fig. 8b: 40) meet 1,95 x 2,40 x 1,85 x 2,30 m. De kuilen, met een diameter van 0,34 tot 0,36 m en een diepte van 0,09 tot 0,19 m, waren alle verschillend gevuld met een donkergrijze, okergrijze, bruin-grijze of bruin, oker, grijs gemengde vulling.

De afmetingen van **de vierpalige constructie 41** (Pl. I: 41 en fig. 8b: 41) bedragen 2,15 x 1,85 x 2,25 x 1,75 m. De kuilen (0,24 tot 0,66 m diameter en 0,23 tot 0,30

m diepte) hadden alle een verschillende vulling van een donkergrijze, donkeroker-grijze, donkergrijsbruine met oker tot een gemengde vulling.

Spieker 42 (Pl. I: 42 en fig. 8b: 42) heeft een grootte van 1,85 x 1,85 x 1,85 x 2 m. De paalkuilen hadden een diameter van 0,20 tot 0,31 m en een diepte van 0,14 tot 0,29 m. De vulling was erg verscheiden, gaande van okergrijs, donkergrijsbruin tot grijs, bruin, oker.

Spijkers 40, 41 en 42 overlappen elkaar gedeeltelijk. Maar aangezien er geen oversnijdingen zijn van hun paalkuilen kan er niets gezegd worden over hun onderlinge relatieve chronologie.

De omvang van **constructie 43** (Pl. I: 43 en fig. 8b: 43) bedraagt 1,35 x 1,45 x 1,50 x 1,60 m. De kuilen, met een diameter van 0,26 tot 0,29 m en een diepte van 0,13 tot 0,22 m, waren gevuld met een okergrijze of grijsbruine vulling. Eén paalkuil bevatte 1 wandscherf.

Bijgebouw 44 (Pl. I: 44 en fig. 8b: 44) heeft een omtrek van 2,25 x 2,25 x 2,15 x 2 m. De paalkuilen (0,19 tot 0,33 m diameter en 0,02 tot 0,10 m diepte) hadden een grijze, bruingrijze of grijsbruine vulling.

De afmetingen van **spijker 45** (Pl. I: 45 en fig. 8b: 45) bedragen 2,65 x 3 x 2,45 x 3,15 m. De dubbele palen in de westelijke en oostelijke hoek van het gebouw wijzen mogelijk op een herstellingsfase. De paalkuilen hadden een diameter van 0,18 tot 0,61 m, een diepte van 0,08 tot 0,20 m en waren gevuld met een bruingrijze of donkergrijsbruine vulling. In één paalkuil werd 1 wandscherf gerecupereerd.

2.3 DE GROTE KUILEN (fig. 9: I-XVII)

Er werden geen concentraties van kuilen waargenomen. Ze bevonden zich veeleer verspreid over het hele opgravingsterrein. Drie kuilen konden in verband worden gebracht met een gebouw. De aandacht gaat bij de kuilen vooral naar de vorm en de opvulling van de kern.

Kuil I (Pl. I: I en fig. 9: I) had een ronde tot ovale vorm (lengte: 2,41 m, breedte: 1,86 m) en een diepte van 0,30 tot 0,32 m. Deze kuil was gevuld met twee verschillende opvullingspakketten. De middenste vulling (a) vertoonde een donkergrijze kern, bevatte houtskool en veel aardewerk. De buitenste vulling (b) was grijs gevlekt en bevatte ge-

fragmenteerd aardewerk. In doorsnede had hij een vlakke bodem met schuin oplopende wanden. In totaal leverde deze kuil 167 wand- en 7 randscherven (fig. 14: 2-4, fig. 15: 10, fig. 17: 7, fig. 21: 9 en fig. 22: 5), een fragment van een slijpsteen en 2 fragmenten ijzer op.

Met een lengte van 3,05 m en een breedte die varieerde tussen 1,75 en 0,60 m kan men stellen dat de vorm van **kuil II** (Pl. I: II en fig. 9: II) erg onregelmatig was. Deze kuil was redelijk ondiep (0,16 m) met uitzondering van één dieper punt (0,31 m) dat misschien een paalkuil geweest kan zijn. Hij was gevuld met een egale donkergrijze vulling en bevatte 5 wandscherven.

Kuil III (Pl. I: III en fig. 9: III - ovaalvormig) had een lengte van 1,10 m en gemiddelde breedte van 0,78 m. Hij bestond uit twee diepere kuilen met een diepte van 0,39 en 0,34 m en had dus een onregelmatige vorm met steil oplopende wanden in doorsnede. De vulling was gemengd: donkergrijs, oker, bruin en onderaan licht uitgeloozd. De kuil had 5 wandscherven in de vulling.

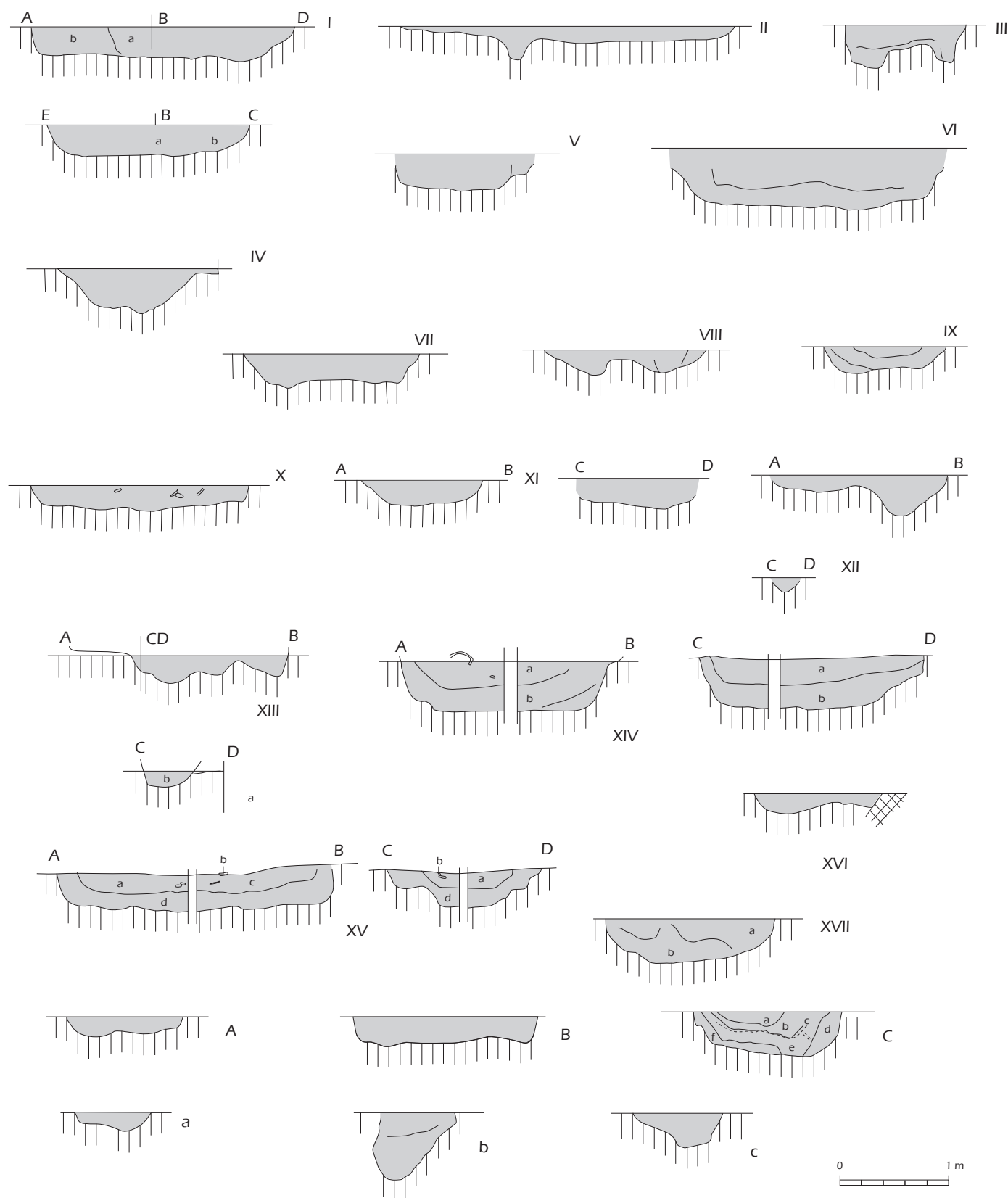
Kuil IV (Pl. I: IV en fig. 9: IV - lengte: 1,50 m en breedte 0,50 tot 0,75 m) was gevuld met een grijze vulling gemengd met een okerkleurig zand. De kuil was komvormig en had een diepte van 0,40 m en bevatte 1 wandscherf.

Kuil V (Pl. I: V en fig. 9: V) had een diameter van 1,26 m en was 0,33 m diep. Het was een kuil met een komvormige bodem en een verspringing in één van de schuin oplopende wanden. De donkergrijsbruine vulling met onderaan okergeel bevatte 6 wandscherven.

Kuil VI (Pl. I: VI en fig. 9: VI) had een rechthoekige vorm (lengte: 2,48 m en breedte: 1,25 m) en was gevuld met een grijs, oker en bruin gemengde vulling; bovenaan was de vulling bruiner. In doorsnede had de kuil een komvormige bodem met schuin oplopende wanden. Hij was bewaard tot op een diepte van 0,57 m.

De afmetingen van **kuil VII** (Pl. I: VII en fig. 9: VII) waren 1,63 x 1 tot 1,25 m en hij was ovaalvormig. Hij had een donkergrijsbruine, oker en grijze gemengde vulling en had een diepte van 0,29 m. Deze kuil, met een zeer onregelmatige bodem, had een inhoud van 6 wandscherven en bevond zich in het ZW-gedeelte van gebouw 1.

Kuil VIII (Pl. I: VIII en fig. 9: VIII) had een diameter van 1,50 m en was 0,22 m diep. Door recente zandwinning was deze kuil gedeeltelijk verstoord. Hij had een grijze, oker,

9 Doorsneden van kuilen I-XVII, haarden A-C en greppels a-b.
Sections of pits I-XVII, fireplaces A-C and ditches a-b.

10 Doorsnede C-D van kuil XIV tijdens het terreinwerk.
Section C-D of pit XIV during the excavation.

bruine en roestbruine gemengde vulling met schijnbaar een donkergrijsbruine paalkern. De bodem van deze kuil was zeer onregelmatig.

Kuil IX (Pl. I: IX en fig. 9: IX) had een onregelmatige vorm met een lengte die varieerde tussen 1 en 1,5 m en een breedte van 0,85 m. De kuil had een grijsbruine vulling met onderaan een donkergrijze lens en had een komvormige doorsnede. Hij had een diepte van 0,23 m en bevatte 5 wandscherven.

Kuil X (Pl. I: X en fig. 9: X - lengte: 2 m en breedte 1,20 m) was ovaalvormig en had een diepte van 0,22 m. In doorsnede had hij een vlakke bodem met schuin oplopende wanden. De donkergrijsbruine vulling met oker langs de wanden bevatte 98 wand-, 7 rand- (fig. 14: 9, fig. 19: 7-9, fig. 23: 4, fig. 24: 1 en 3) en 2 bodemscherven (fig. 13: 7-8).

Kuil XI (Pl. I: XI en fig. 9: XI- ovaalvormig) had de volgende afmetingen: 1,50 x 0,55 tot 0,75 m. Deze kuil had een diepte van 0,22 m en had een donkergrijsbruine vulling met onderaan oker. Hij was komvormig in doorsnede en bevatte 4 wand- en 2 randscherven (fig. 22: 9).

Kuil XII (Pl. I: XII en fig. 9: XII) was 1,70 m lang en 1,05 m breed en was ovaalvormig. In doorsnede had hij een vlakke bodem met één diepere kuil die een diepte had van 0,37 m. De vulling was grijsbruin gemengd van kleur.

Kuil XIII (Pl. I: XIII en fig. 9: XIII- lengte 2 m en breedte 0,76 m) had een veeleer rechthoekige vorm en bevatte twee kernen.

Kern a bevond zich in de donkergrijze tot bruینگrijze vulling terwijl kern b de okergrijze kuilvulling oversneed. Kern b had een bruin, grijs en oker gemengde vulling met een diepte van 0,15 m en wordt geassocieerd met gebouw 12. Kern a had een diepte van 0,18 m en wordt geassocieerd met gebouw 6. De kuil, met een heel onregelmatige bodem, bevatte 3 wandscherven.

Kuil XIV (Pl. I: XIV, fig. 9: XIV en fig. 10) had een diameter van 2,05 m en werd gedeeltelijk verstoord door recente zandwinningskuilen. In de doorsnede had deze kuil een vlakke bodem met schuin oplopende wanden en de vulling kon ingedeeld worden in twee lagen. De diepte van laag b van de kuil was 0,47 m en dit is tevens de diepte van de vlakke bodem. Laag a had een bruینگrijze vulling gemengd met oker en bevatte een grote hoeveelheid aan scherven (90%). Laag b had een donkergrijze vulling, donkerbruin gevlekt met oker en bevatte scherven, maar minder dan in laag a (10%). De kuil bevatte 137 wand-, 13 rand- (fig. 14: 11, fig. 15: 4-5 en 12-13, fig. 17: 8, fig. 19: 13, fig. 21: 8 en 12, fig. 22: 6-7 en 10) en 8 bodemscherven (fig. 13: 10-13), 1 silexfragment, 1 fragment hout en 1 fragment kwarts¹⁶.

Kuil XV (Pl. I: XV en fig. 9: XV) is ovaalvormig met een lengte van 2,52 m en een breedte van 1,43 m. De kuil had een vlakke bodem met schuin oplopende wanden en in de vulling konden 4 verschillende lagen onderscheiden worden. Laag a had een donkerbruینگrijze vulling die veel houtskool en ruw schervenmateriaal bevatte. Laagje b bevatte brokken verbrande leem (maar geen verbranding ter plaatse) en in laag c was er verstoring door dierlijke activiteit. De vulling van laag d had een homogene grijsbruine kleur. De diepte van de kuil was 0,33 m. De kuil had een inhoud van 379 wandscherven waarvan 1 met versiering (fig. 25: 4), 35 rand- (fig. 14: 1 en 12-13, fig. 15: 1, 3 en 11, fig. 17: 1, 3, 5, 9-10 en 12-14, fig. 19: 10-12 en 14, fig. 21: 3, 5-7 en 13, fig. 22: 2-3 en 8, fig. 23: 2-3 en 5, fig. 24: 2 en fig. 26: 6) en 10 bodemscherven (fig. 13: 14-23), 19 fragmenten huttenleem, houtskool en fragmenten (verbrand dierlijk?) botmateriaal.

Kuil XVI (Pl. I: XVI en fig. 9: XVI) was voor een groot deel verstoord door recente zandwinningskuilen, bijgevolg blijven de juiste afmetingen onbekend. De kuil had een okergrijze vulling en een diepte van 0,17 m.

Kuil XVII (Pl. I: XVII en fig. 9: XVII) had een diameter van 1,55 m en een diepte van

¹⁶ De verstoring langs deze kuil bevatte 28 wandscherven en 1 randscherf (fig. 17: 2), maar het was niet duidelijk of deze scherven afkomstig waren uit kuil XV of uit een paalkuil ook gelegen langs deze verstoring. Daarom werden deze scherven niet opgenomen in de beschrijving.

0,40 m. In deze komvormige kuil konden twee verschillende lagen worden onderscheiden. Laag a had een okergrijze gemengde vulling en bevatte aardewerk. Laag b was gevuld met een steriele vulling vermengd met wat grijs. De kuil bevatte 3 wandscherven en werd geassocieerd met gebouw 8.

2.4 DE (HAARD?)KUILEN (fig. 9: A-C)

Haardkuil A (Pl. I: A en fig. 9: A) had een diameter van 1,06 m en een ronde bodem met schuin oplopende wanden. Het ging hier om een roodverbrande zone, veroorzaakt door verhitting *in situ*. Deze kuil bevatte verbrande leem en had een diepte van 0,18 m.

Haardkuil B (Pl. I: B en fig. 9: B) was ovaalvormig met een lengte van 1,62 m en een breedte van 0,80 m. In doorsnede had deze kuil een vrijwel vlakke bodem met schuin oplopende wanden en een diepte van 0,26 m. Deze haardkuil werd in verband gebracht met gebouw 2.

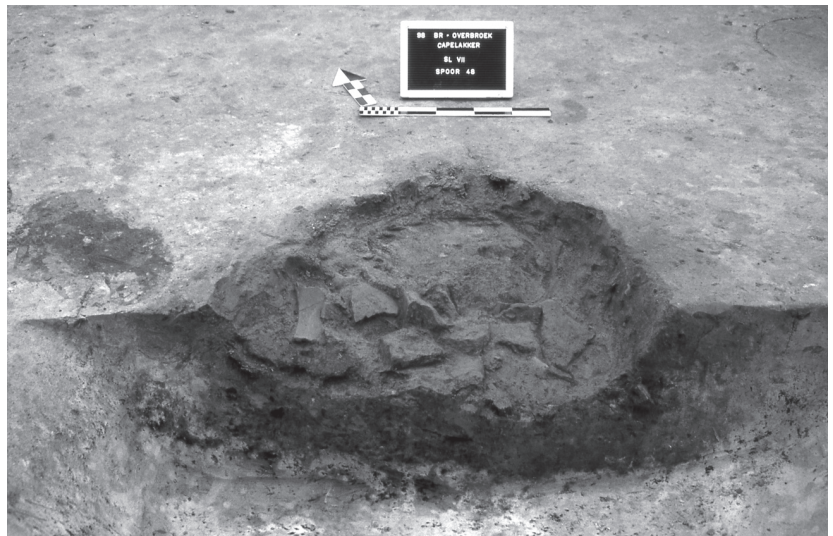
Haardkuil C (Pl. I: C, fig. 9: C en fig. 11) had een diameter van 1,36 m en een diepte van 0,36 m. De haardkuil kon worden ingedeeld in 6 verschillende lagen. Laag a bevatte oranje-rood verbrande leem, maar geen materiaal. Laag b had een bruinrode vulling met veel scherven en natuurstenen fragmenten. Laag c bestond uit grote scherven van een grote pot; hieronder bevond zich laag e die een bruinrode kleur had. Laag d had een okerbruingrijze vulling. Laag f bestond uit een bruin gevlekte grijze vulling. De kuil bevatte 169 wand-, 15 rand- (fig. 14: 6-8, fig. 15: 7, fig. 19: 6 en 15, fig. 21: 4, fig. 22: 1, fig. 23: 1 en 6 en fig. 26: 1-5) en 3 bodemscherven (fig. 13: 4-6), 2 volledige profielen (fig. 15: 14 en fig. 17: 11) en brokken natuursteen. Deze haardkuil werd samen met kuil VII geassocieerd met gebouw 1.

2.5 DE GREPPELS OF GRACHTEN (fig. 9: a-b)

De greppels bevonden zich in het zuid-westelijk deel van het opgravingsterrein.

Greppel a (Pl. I: a en fig. 9: a) had een lengte van 2,27 m en een breedte van 0,70 m. Zijn grijsbruine vulling was 0,17 m diep. Deze greppel kan evenwel ook natuurlijk geweest zijn.

Greppel b (Pl. I: b en fig. 9: b - lengte: 2,25 m en breedte 0,68 m) was V- ofwel U-vormig en had een diepte van 0,62 m. De

11 *Doorsnede van haardkuil C tijdens het terreinwerk.*
Section of fire place C during the excavation.

vulling was bovenaan bruingrijs en onderaan donkergrijs.

Greppel c (Pl. I: c en fig. 9: c) had een lengte van 3,70 m en een breedte van 0,82 m. Hij had een diepte van 0,27 m en zijn vulling was grijsbruin met oker. De gracht bevatte 1 wandscherf.

3 Het vondstenmateriaal

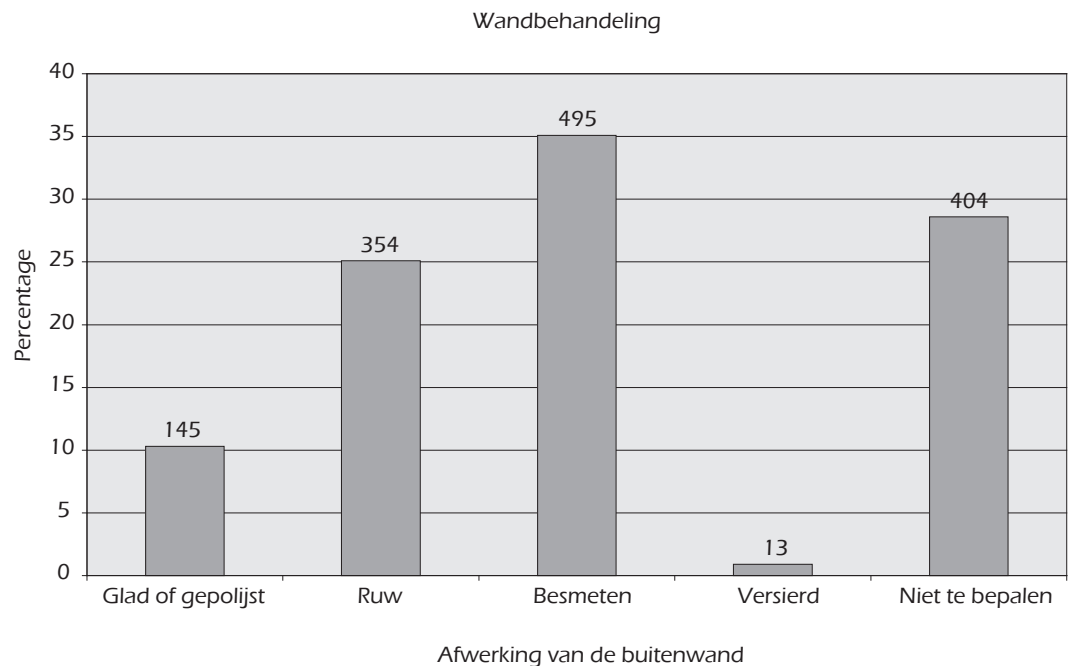
3.1 LOKAAL VERVAARDIGD AARDEWERK

3.1.1 Technische kenmerken

De meerderheid van het aardewerk is wellicht lokaal vervaardigd. In totaal zijn dit 1411 scherven (= 94,6 % van het midden-ijzertijdaardewerk), meer specifiek 1285 wandscherven, 97 randscherven, 27 bodemscherven en 2 volledige profielen. Het gaat hier om gebruiksaardewerk dat hoogstwaarschijnlijk in de eigen regio geproduceerd werd.

Het lokaal vervaardigde aardewerk werd ingedeeld in 5 groepen naar de afwerking van de buitenwand (fig. 12): glad of gepolijst (= 10,3 %), ruw (= 25,1 %), geheel of gedeeltelijk besmeten (= 35,1 %), versierde randen en wanden (= 0,9 %) en niet te bepalen (= 28,6 %). Voor de vershraling werd meestal gebruik gemaakt van schervengeruis en zand (meestal natuurlijk aanwezig in de klei¹⁷); in mindere mate werd er ook organisch materiaal en sporadisch grind gebruikt. De dikte van de wand varieert tussen 4,5 mm en 23,9

¹⁷ van den Broeke 1987b, 101.

12 Wandbehandeling. Pottery surface.

mm. Enkele wandscherven afkomstig van grote (voorraad)potten (type IIIIf, fig. 22: 3) zijn uitzonderlijk dik (>2 cm). Een grote (voorraad)pot hoeft niet noodzakelijk een dikkere wand te hebben (vb. type IIIIh, fig. 23: 6). De kleur van de breuk van de scherven is erg gevarieerd van oranjebruin, bruin tot bruin grijs en donkergrijs. Dit wijst erop dat de scherven zowel in een reducerend als oxiderend milieu gebakken werden. Dit is verklaarbaar door het feit dat de scherven in haardkuilen of veldoventjes gebakken werden, waarin het atmosferisch milieu moeilijk te controleren is.

Het lokaal vervaardigde materiaal kan ondergebracht worden in de typologie, die van den Broeke opstelde voor het materiaal van de Son en Breugel-*Hooidonksche Akkers* (N.-Brabant, NL)¹⁸ en voor Wijchen-*De Pas* (Gelderland, NL)¹⁹.

3.1.2 Typologische aspecten

Bodems

De bodems van het type A hebben een geknikte overgang van bodem naar wand²⁰. In totaal werden 27 bodems en 2 volledige profielen gevonden; hiervan behoren alle 27 bodems (fig. 13: 1-23) en 1 volledig profiel

(fig. 17: 11)²¹ tot het geknikte type. De bodem van het volledige profiel is doorboord.

De bodems van het type B hebben een vloeiende overgang van bodem naar buik. Enkel 1 volledig profiel (fig. 15: 14) heeft een ronde bodem en bij 1 randscherf (fig. 15: 12) is de aanzet naar een ronde bodem waarneembaar.

De bodems hebben een diameter die varieert tussen de 6 en 12 cm en een dikte die schommelt tussen de 2,65 en 19 mm. Eén bodemscherf (fig. 13: 18) vertoont nagelindrukken op de wand.

Randvorm en randversiering

De randvorm van de scherven kan in twee groepen worden ingedeeld, namelijk de (afge)platte en de (afge)ronde randen.

Er waren slechts 4 randscherven (fig. 14: 4, fig. 19: 1, fig. 21: 7 en fig. 22: 4) die versierd waren; het gaat hier steeds om vingertopindrukken. Bij één van de randscherven (fig. 14: 4) zijn de vingertopindrukken gecombineerd met een nagelindruk in het midden van de vingertopindruk.

Op de Noord-Brabantse (NL) vindplaats Haren²² was archeologisch materiaal uit de midden en de late ijzertijd vertegenwoordigd in twee verschillende lagen. In de onderste lagen (midden-ijzertijd) werden op de

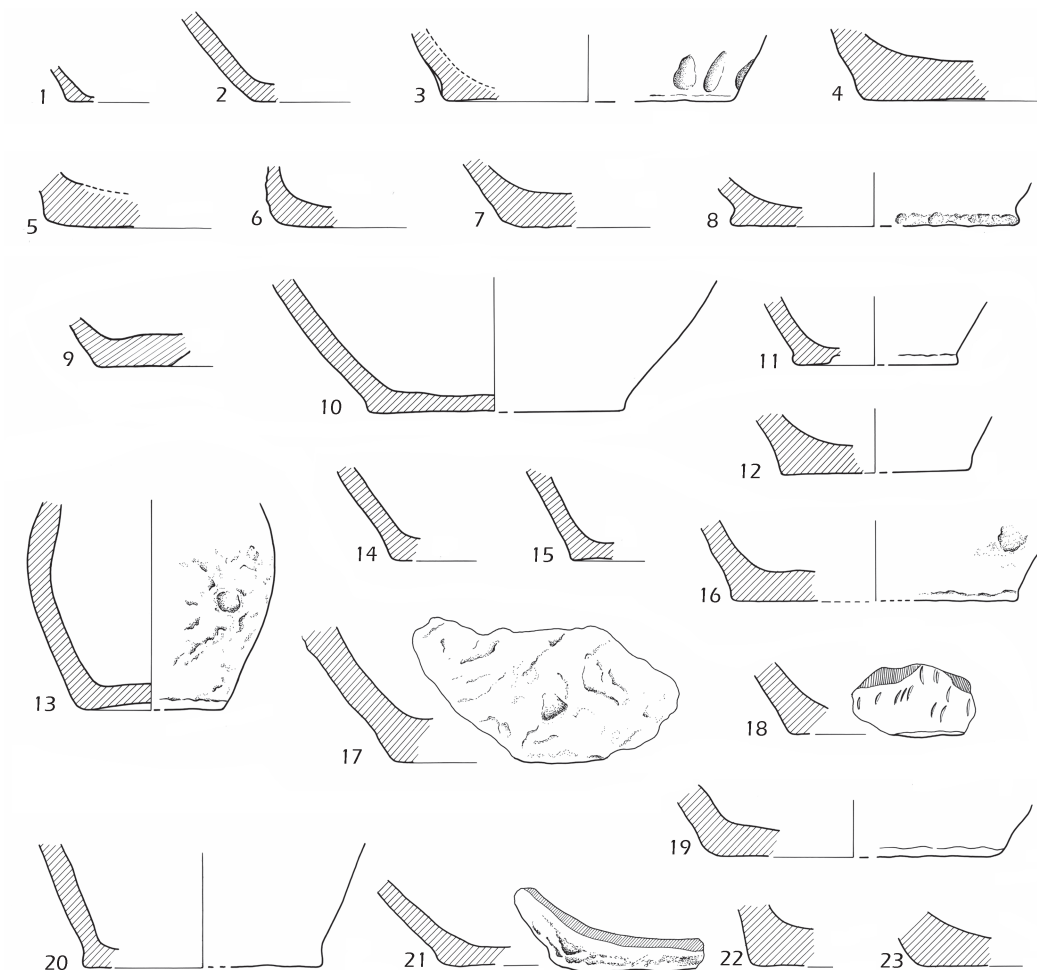
¹⁸ *Idem* 1980.

¹⁹ *Idem* 1984, 65-101.

²⁰ van den Broeke 1980, 28.

²¹ Sommige bodem -en randscherven konden niet getekend worden omwille van hun kleine afmetingen, maar konden wel ondergebracht worden in de typologie.

²² van den Broeke 1980, 52-53.

13 *Bodemscherven.*
Bottom sherds.

randen bijna uitsluitend vingertopindrukken aangetroffen, terwijl in de bovenste lagen (late ijzertijd) de golfrandversiering lijkt toe te nemen. Men zou hieruit kunnen afleiden dat randversiering met vingertopindrukken voornamelijk voorkomt in de midden-ijzertijd en golfversiering op de rand kan gerelateerd worden aan de late ijzertijd. Dit is echter wel tegenstrijdig met bijvoorbeeld de midden-ijzertijdsite te Haps²³ (N.-Brabant, NL), waar uitsluitend golfversiering is aangetroffen op de randen. Van den Broeke stelt dat golfrandversiering misschien toch al populair was in de midden-ijzertijd. Toch kan deze stelling opgaan voor de *Hooïdonksche Akkers*, een site uit de midden-ijzertijd, en de *Capelakker* waar golfrandversiering volledig ontbreekt en enkel vingertopindrukken voorkomen op de randen. De vraag moet worden gesteld in hoeverre de gegevens van Haren overdraagbaar zijn op een grotere regio, zoals van den Broeke doet²⁴.

Potvorm

Voor de indeling van de potvormen wordt in deze studie gebruik gemaakt van de typologie van van den Broeke²⁵. Deze typologie maakt een indeling in drie groepen (I, II en III) op basis van de potopbouw; deze onderverdeling in typen is gebaseerd op specifieke vormkenmerken, de grootte en de verhouding tussen de maximale doorsnede en de hoogte. In deze typologie wordt een pot zonder schouder (d.w.z. zonder een naar binnen gericht bovendee) open genoemd en een pot met schouder gesloten genoemd²⁶. Er wordt in deze studie gebruik gemaakt van de typologie van van den Broeke omdat er een grote overeenkomst is tussen de potvormen van de *Capelakker* en deze van de *Hooïdonksche Akkers* in N.-Brabant (NL).

In de typologie van van den Broeke konden 77 randscherven en de 2 volledige profielen van de *Capelakker* worden ondergebracht (=

²³ Verwers 1972.
²⁴ van den Broeke 1980, 52-53.
²⁵ *Ibidem*, 30-42.
²⁶ *Ibidem*, 30.

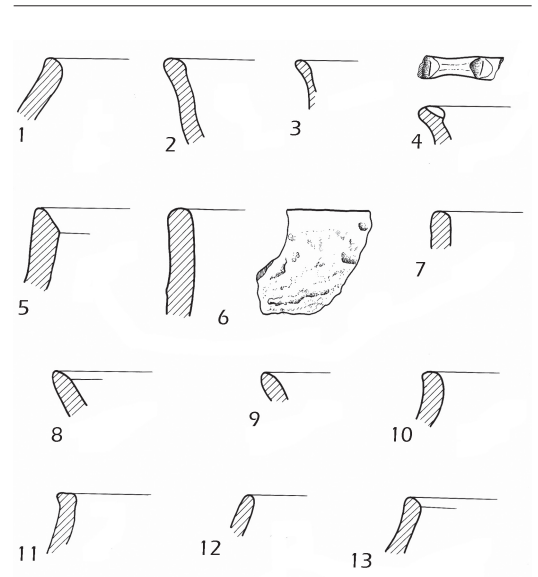
79,8%). Twintig kleinere randscherven (fig. 14) konden gezien hun kleine afmetingen moeilijk iets prijs geven over hun stand en konden bijgevolg niet worden ondergebracht in de typologie (= 20,2%).

De typologie

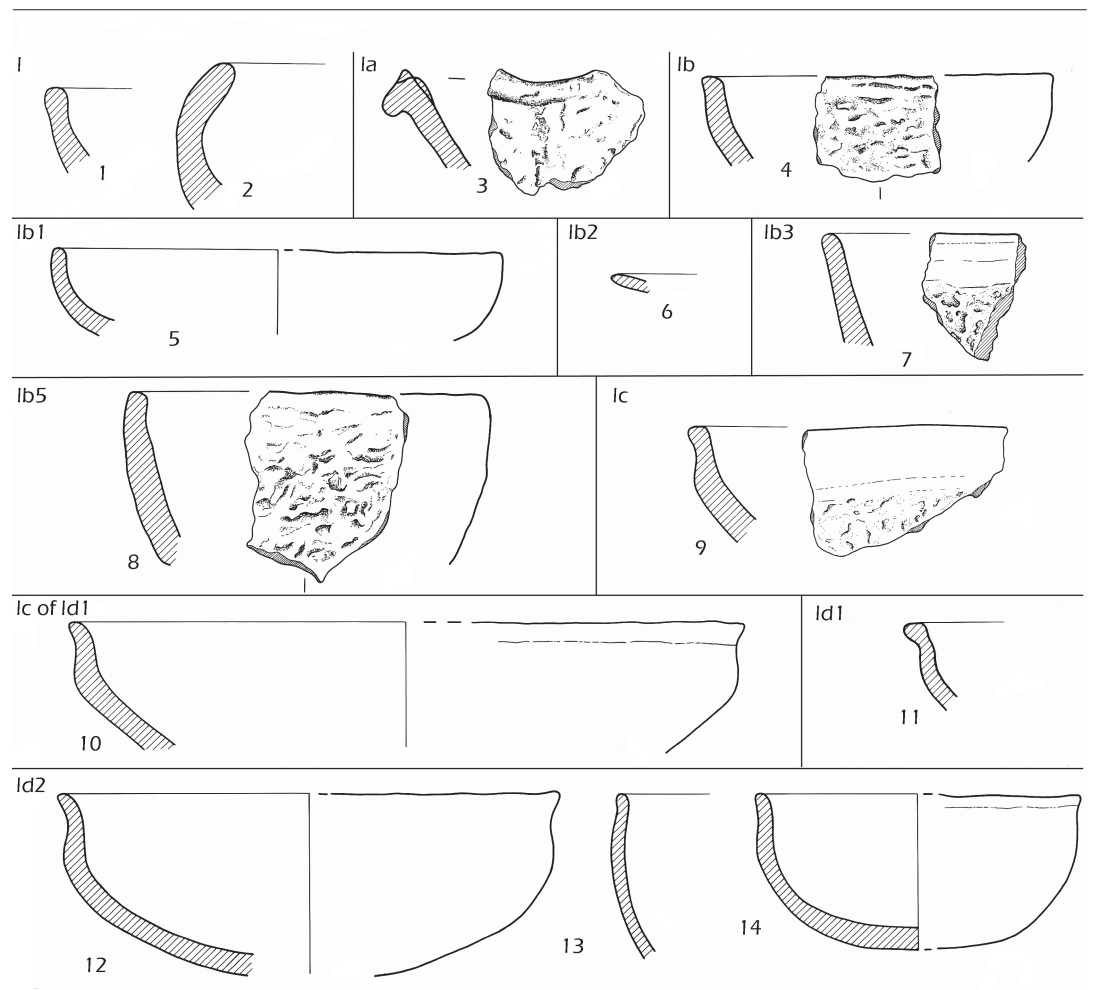
Type I. Open potten²⁷:

Er kunnen 13 randfragmenten (fig. 15: 1-13) en 1 volledig profiel (fig. 15: 14) tot dit eerste type worden gerekend (= 14,1%); wanneer men de open potten nog verder wil onderverdelen in subgroepen kunnen 11 randfragmenten van de 13 en het volledige profiel geplaatst worden in een subgroep (fig. 16).

Ia. Lappenschalen. De lappenschalen kunnen worden onderverdeeld in twee varianten, namelijk de variant met een afge-
werkte rand en de variant met een verdikte

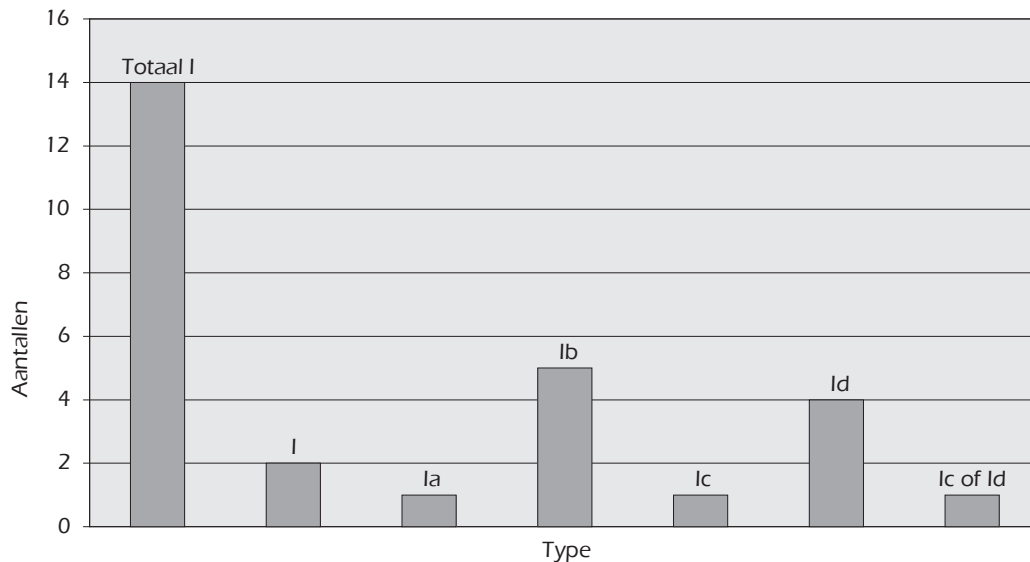
14 Niet te determineren randscherven.
Pottery rims not divided in a specific type.

15 Type I: open potten.
Pottery type I.

²⁷ *Ibidem*, type I, 30-35, fig. 14-17.

Onderverdeling binnen type I

16 Onderverdeling binnen type I. Subtypes of pottery type I.

of uitgebogen rand. Van deze laatste variant werd er 1 randfragment (fig. 15: 3) gevonden. Dit randfragment is geglad en bevat langs de buitenzijde nagelindrukken. Voor de verschraling werd gebruik gemaakt van zand en potgruis (van 0,7 tot 6,3 mm).

Delaruelle deelt het type met de uitgebogen rand nogmaals op in een variant met een zowel naar binnen als naar buiten toe gevormde rand (T-profiel) en een variant met enkel een naar buiten toe gevormde rand (λ -profiel)²⁸. De randscherf gevonden op de *Capelakker* heeft een λ -profiel.

Lappenschalen werden in een midden-ijzertijdcontext (vroeg La Tène en begin midden La Tène) gevonden te Lede-Leed-schouwken (prov. Oost-Vl.)²⁹, Spiere-de Hel (prov. West-Vl.)³⁰, Vinderhoute-Molenbrug (prov. Oost-Vl.)³¹, Heffen (prov. Antw.)³², Wijnegem-Steenakker (prov. Antw.)³³, Wijnegem-Brem (prov. Antw.)³⁴ en Maastricht-Randwijck (Limburg, NL)³⁵.

Algemeen wordt de datering einde vroege ijzertijd - begin midden-ijzertijd (einde Hallstatt - vroeg La Tène) aangehouden voor het fragment gevonden op de *Capelakker*. Er kan niet specifiek gedateerd worden aangezien het fragment niet samen met importmateriaal werd gevonden, zoals bijvoorbeeld wel het geval was op de *Hooi-donksche Akkers*³⁶.

Of de typologische verschillen misschien functioneel verklaard kunnen worden blijft onduidelijk. Sommige onderzoekers (Hurtrelle, Mariën en Warmenbol) denken aan een functie als lamp of komfoor terwijl anderen (Leman-Delerville) veeleer denken aan een melkteil³⁷.

Ib. Schalen, kommen en hoge potten zonder duidelijke knik of teruggebogen rand. Van den Broeke onderscheidt zes varianten binnen dit type. Tot dit type kunnen 5 randfragmenten (fig. 15: 4-8) worden gerekend, waarvan 1 randscherf (fig. 15: 4) niet verder valt onder te verdelen binnen de varianten. Eén randscherf (fig. 15: 5) is afkomstig van een kleine schaal met korte, convexe wand. De wand eindigt vrij steil in de rand (type Ib1). Een andere randscherf (fig. 15: 6) is afkomstig van een kleine schaal met lange, licht convexe wand en is van het type Ib2. De wand van deze variant is langer dan bij de vorige variant en eindigt ook minder steil in de rand. Tot het type Ib3 kan 1 randscherf (fig. 15: 7) worden gerekend en deze is afkomstig van een grote schaal of kom met rechte tot licht convexe wand. Tenslotte kan 1 randscherf (fig. 15: 8) worden ondergebracht bij het type Ib5; dit type omvat kleine kommen met convexe wand, waarbij de wand verticaal in de rand eindigt.

²⁸ Delaruelle 2001, 19.
²⁹ De Swaef & Bourgeois 1986, 39, fig. 14: 1 en fig. 18.
³⁰ Delaruelle 2001, 19, fig. 119 en 254.
³¹ Bourgeois *et al.* 1987, fig. 25: 4 en fig. 26: 16.
³² Van Doorselaer 1965, fig. 19: 302-304.
³³ Cuyt 1991, 93, fig. 7: 1.
³⁴ Fremault 1969, 29, fig. 23: 74.
³⁵ Dijkman 1989, 28-29, fig. 23: 6.
³⁶ van den Broeke 1980, 50-51.
³⁷ Mariën 1970, 273; Hurtrelle 1978, 2-3; Warmenbol 1984, 5; Leman-Delerville 1973, 425; Dijkman 1989, 29.

Eenvoudig gevormde schalen en kommen zoals deze van het type Ib3 komen, volgens van den Broeke, veel voor op urnenvelden van de vroege ijzertijd. Zij komen ook nog later voor; dit blijkt onder andere uit de stratigrafie van de vindplaats Haren³⁸. In de onderste lagen (midden-ijzertijd) waren eenvoudige vormen zoals deze van Ib2-6 aanwezig, terwijl deze vormen bijna geheel ontbraken in de bovenste lagen (late ijzertijd)³⁹.

Schalen van het type Ib waren aanwezig op midden-ijzertijdsites (vroeg La Tène – begin midden La Tène) te Vinderhoute-Molenbrug⁴⁰, Lede-Leedschouwken⁴¹, Spiere-De Hel⁴², Kontich-Blauwesteen (prov. Antw.)⁴³, Haps (N.-Brabant, NL)⁴⁴ en Maastricht-Randwijck⁴⁵. Ook te Vlijtingen-Kayberg⁴⁶, Rosmeer-Diepestraat⁴⁷ en Rosmeer-Staberg⁴⁸, sites daterend uit de ijzertijd en gelegen in Haspengouw, werden fragmenten van schalen van het type Ib teruggevonden.

Ic. Schalen met een duidelijke buikknik en niet-uitgebogen rand. De buikknik ligt niet ver van de rand. Onder de knik is de wand recht tot convex, erboven recht tot licht concaaf. De wand eindigt vrij steil tot recht in de rand, die nooit uitgebogen is. Van dit type is er met zekerheid 1 randscherf (fig. 15: 9) gevonden.

Schalen van het type Ic werden aangetroffen in een midden-ijzertijdcontext (vroeg La Tène – begin midden La Tène) te Wijnegem-Brem (prov. Antw.), Halle I (prov. Antw.)⁴⁹, Maastricht-Randwijck⁵⁰, Spiere-De Hel⁵¹ en te Haps⁵², maar er werd ook een fragment gevonden op de ijzertijdsite te Rosmeer-Diepestraat⁵³.

Id. Schalen en kommen met naar buiten gebogen rand. Binnen dit type onderscheidt van den Broeke twee varianten. Bij de eerste variant (Id1) gaat het om een lage schaal met een lichte convexe wand die niet ver van de rand een versterkte ronding of een zwakke knik heeft en die wordt gevolgd door een licht uitgebogen rand. De tweede variant (Id2) heeft een convexe wand die tot een vrijwel verticale stand oploopt en dan naar buiten buigt (al dan niet abrupt). Van de eerste variant werd 1 randfragment (fig. 15: 11) gevonden en van de tweede variant werden een volledig profiel (fig. 15: 14) en 2 randfragmenten (fig. 15: 12-13) gevonden. Het volledige profiel had een ronde bodem en ook 1 randfragment toont de aanzet van een ronde bodem (fig. 15: 12). Van den Broeke veronderstelt dat een ronde bodem bij de kleinere exemplaren van dit type normaal moet zijn geweest.

De potvorm Id1 was aanwezig op midden-ijzertijdsites (vroeg La Tène – begin midden La Tène) te Lede-Leedschouwken⁵⁴ en te Kontich-Blauwesteen⁵⁵, maar lijkt ook nog voor te komen in een late-ijzertijdcontext (einde midden La Tène – laat La Tène) te Wijnegem-Weide (prov. Antw.), Wijngemem I (prov. Antw.)⁵⁶ en te Vinderhoute-Molenbrug⁵⁷. Het type Id2 werd gevonden op sites uit de midden-ijzertijd (vroeg La Tène – begin midden La Tène) te Zele (prov. Oost-Vl.)⁵⁸ en Kontich-Blauwesteen⁵⁹.

Bij 1 randfragment (fig. 15: 10) is er twijfel of dit kan worden ondergebracht bij het type **Ic of Id**.

Voor een randfragment (fig. 15: 2) behorende tot de open vormen werd eveneens vergelijkingsmateriaal gevonden afkomstig van de late-ijzertijdsite (einde midden La Tène – laat La Tène) Oelegem III (prov. Antw.)⁶⁰.

Type II. Gesloten potten met naar binnen gerichte rand⁶¹:

Bij dit type kunnen 15 randscherven (fig. 17: 1-10 en fig. 17: 12-14) en 1 volledig profiel (fig. 17: 11) worden ondergebracht (= 16,2%). Wanneer men de verdere onderverdeling van van den Broeke volgt, kunnen slechts 3 randfragmenten en 1 volledig profiel duidelijk worden ingedeeld in zijn types IIa en IIb (fig. 18).

IIa. Kommen en hoge potten met ronde overgang van buik naar schouder. Binnen dit type bestaan vier varianten. Onder de variant IIa4 vallen min of meer tonvormige hoge potten met een ronde overgang van buik naar schouder. De buik gaat ongemerkt over in een

³⁸ van den Broeke 1980, 52-53.

³⁹ *Ibidem*, 49, 52; Van De Mosselaer 1985, 113.

⁴⁰ Bourgeois *et al.* 1987, fig. 34: 1-2 (Ib3).

⁴¹ De Swaef & Bourgeois 1986, fig. 9: 10-13 (Ib3).

⁴² Delaruelle 2001, fig. 9: 204 en fig. 10: 224 (Ib3).

⁴³ Verbeeck 2001/2002, fig. 11: 1-3 (Ib3).

⁴⁴ Verwers 1972, fig. 51: 843 (Ib5) en fig. 60 (links onder, Ib3).

⁴⁵ Dijkman 1989, fig. 9: 57 (Ib1), fig. 9: 55 (Ib2) en fig. 13: 75 (Ib3).

⁴⁶ Vanderhoeven 1978, fig. 19: 87 (Ib1).

⁴⁷ De Boe & Van Impe 1979, fig. IV: 80 (Ib1), fig. III: 64-65 en fig. IV: 81 (Ib3).

⁴⁸ Roosens & Lux 1969, fig. X: 5 (Ib1), fig. X: 9-10 (Ib2) en fig. VIII: 12, 14 (Ib5).

⁴⁹ Fremault 1969, fig. 21: 13 (Wijnegem-Brem) en fig. 43: 20 (Halle I).

⁵⁰ Dijkman 1989, fig. 2: 9-11 en 9: 54.

⁵¹ Delaruelle 2001, fig. 5: 41.

⁵² Verwers 1972, fig. 53: 32.

⁵³ De Boe & Van Impe 1979, fig. III: 63.

⁵⁴ De Swaef & Bourgeois 1986, fig. 10: 2.

⁵⁵ Verbeeck 2001/2002, fig. 11: 4-5.

⁵⁶ Fremault 1969, fig. 36: 31 (Wijnegem-Weide), fig. 30: 23 (Wijnegem I).

⁵⁷ Bourgeois *et al.* 1987, fig. 36: 1.

⁵⁸ Bourgeois *et al.* 2003c, fig. 8: 1.

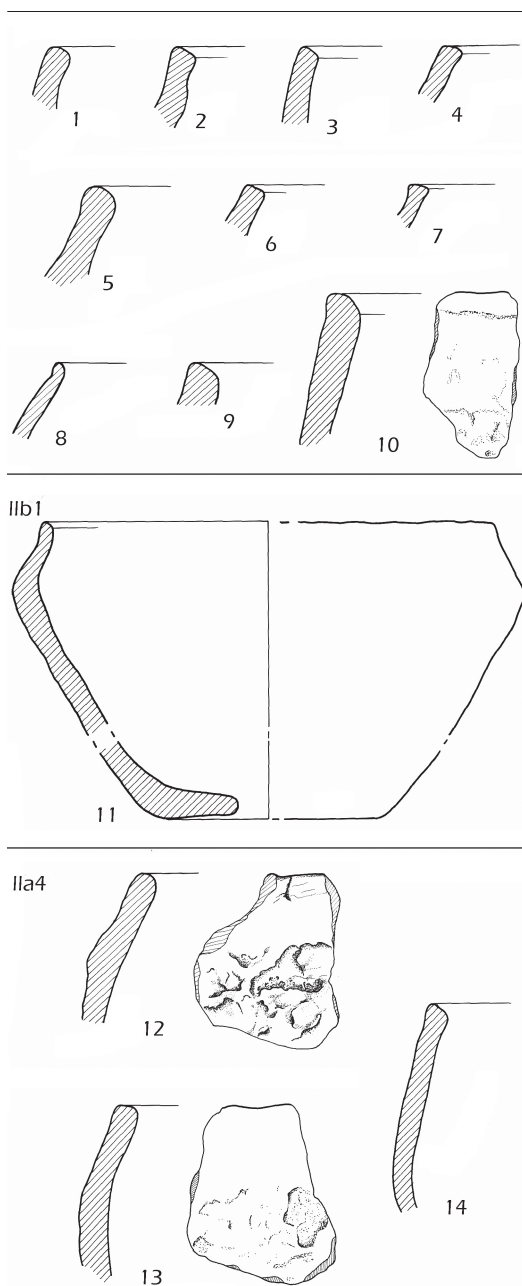
⁵⁹ Verbeeck 2001/2002, fig. 11: 6-7 (Id2).

⁶⁰ Fremault 1969, fig. 26: 25-26.

⁶¹ van den Broeke 1980, type II, 35-36, fig. 18.

vrij lange schouder. Van deze variant werden 3 randfragmenten (fig. 17: 12-14) gevonden.

Kommen en hoge potten van het type IIa lijken overvloedig voor te komen in een midden-ijzertijdcontext (vroeg La Tène - begin midden La Tène) te Lede-Leedschouwken⁶², Zele⁶³, Vinderhoute-Molenbrug⁶⁴, Vlijtingen⁶⁵, Heffen⁶⁶, Rosmeer-Diepestraat⁶⁷, Wijnegem-Ganzenweg (prov. Antw.)⁶⁸, Rosmeer-Staberg⁶⁹, Maastricht-Randwijck⁷⁰, Wommelgem-De Keer (prov. Antw.), Wijnegem-Brem, Halle I⁷¹, Kontich-Blauwesteen⁷² en Haps⁷³,

17 Type II: gesloten potten met naar binnen gerichte rand.
Pottery type II.

maar worden ook nog aangetroffen op late-ijzertijdsites (einde midden La Tène - laat La Tène) te Oelegem III, Wijnegem I⁷⁴ en Kontich-Alfsberg (prov. Antw.)⁷⁵. Bij de potten van het type IIa gevonden te Wommelgem-De Keer, Haps, Wijnegem-Ganzenweg, Rosmeer-Staberg en Maastricht-Randwijck zien we nog een aantal *Harpstedt*kenmerken, zoals emmervormig, besmeten wandoppervlak met een gegladde hals en vingertopindrukken op rand⁷⁶. Deze typische kenmerken zijn niet terug te vinden bij de 3 exemplaren van het type IIa, gevonden op de *Capelaker*; hiervan zijn er twee besmeten met een ruwe rand (en hals) en heeft er 1 een volledig ruw wandoppervlak.

IIb. Hoge potten en grote kommen met een dubbelconisch profiel. Op een rechte buik volgt via een knik of sterke ronding een vrij steile tot sterk naar binnen staande schouder, die vrij kort is. Er zijn twee varianten van dit type. Eén volledig profiel (fig. 17: 11) behoort toe aan een hoge pot (IIb1), met een bodem die in het midden doorboord is.

De pot van het type IIb1 kan het best worden vergeleken met een exemplaar dat gevonden werd op de *Hooidonksche Akkers*⁷⁷, die net als de pot afkomstig van de *Capelaker* een doorboorde bodem heeft. Potten met één of meerdere gaten in de bodem worden in verband gebracht met een functie bij het kaasmaken, waarbij de wei kan weglopen via de kleine opening in de onderzijde⁷⁸. Dit wordt zeker ook hier niet uitgesloten aangezien deze (kaas?)pot gevonden werd samen met kustardewerk in haardkuil C. De inhoud van kustardewerk moet hoofdzakelijk bestaan hebben uit zeezout, een product dat men nodig had bij het bereiden van kaas⁷⁹.

⁶² De Swaef & Bourgeois 1986, fig. 11: 14, fig. 12 en fig. 13: 1, 2, 4.

⁶³ Bourgeois *et al.* 2003c, fig. 7: 4-6.

⁶⁴ Bourgeois *et al.* 1987, fig. 26: 10-13 en fig. 27: 10.

⁶⁵ Vanderhoeven 1978, fig. 18.

⁶⁶ Van Doorselaer 1965, fig. 12: 88-94 en fig. 14: 221, 223.

⁶⁷ De Boe & Van Impe 1979, fig. II: 1-2, 5-7, fig. III: 53-55, fig. IV: 97-99 en fig. V: 87.

⁶⁸ Cuyt 2002, fig. 3: 5.

⁶⁹ Roosens & Lux 1969, fig. IV: 1, fig. VII: 1-10, fig. VIII: 19, 23-27, 29, 30 en fig. IX: 46.

⁷⁰ Dijkman 1989, fig. 5: 36, fig. 8: 47-49, fig. 11: 65, fig. 12: 74 en fig. 23: 3.

⁷¹ Fremault 1969, fig. 1: 5, fig. 5: 35, 42, fig. 6: 46, 49-50, 52, fig. 7: 56, 148-149 en fig. 8: 151-154 (Wommelgem-De Keer); fig. 22: 34, 41, fig. 24A: 93-95 (Wijnegem-Brem); fig. 43: 30, 32, 41-42 en fig. 44: 44-45 (Halle I).

⁷² Verbeeck 2001/2002, fig. 12: 1-4 (IIa3).

⁷³ Verwers 1972, fig. 23: 156(1), fig. 53: 435 en fig. 60 links en rechts boven.

⁷⁴ Fremault 1969, fig. 24B: 10 en fig. 26: 17, 21, 24, 26 (Oelegem III); fig. 31: 46 (Wijnegem I).

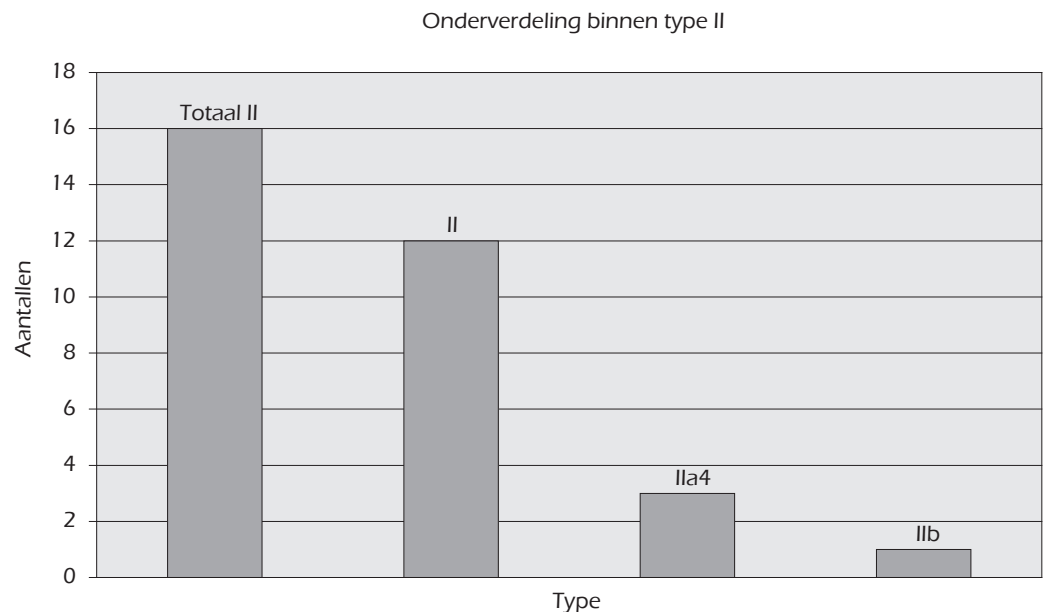
⁷⁵ Annaert 1993, fig. 21.

⁷⁶ Annaert & Goossenaerts 1988, 35.

⁷⁷ van den Broeke 1980, fig. 18: D215 + D274.

⁷⁸ *Ibidem*, 28; *Idem* 1987b, 104; Stöckli 1979, 20.

⁷⁹ van den Broeke 1987b, 105.

18 *Onderverdeling binnen type II.*
Subtypes of Pottery type II.

Er werden enkele exemplaren van dezelfde potvorm, maar zonder doorboorde bodem, aangetroffen op midden-ijzertijdsites (vroeg La Tène - begin midden La Tène) te Haps⁸⁰, Heffen⁸¹, Spiere-De Hel⁸², Wommelgem-De Keer en Wijnegem-Brem⁸³. De exemplaren afkomstig van Haps, Wijnegem-Brem en Spiere-De Hel hebben een uitstaande randpartij, wat niet het geval is bij de pot gevonden op de *Capelakker*.

Type III. Gesloten potten met opstaande of naar buiten gerichte rand⁸⁴:

Tot deze groep kunnen er 46 randfragmenten (fig. 19 en fig. 21-23) worden gerekend (= 46,5%). Wanneer men deze

verder onderverdeelt, kunnen 34 van deze randfragmenten in een volgende subgroep worden geplaatst (fig. 20).

IIIa. Hiervan werden geen fragmenten aangetroffen op de *Capelakker*.

IIIb. Lage kommen en hoge schalen met een min of meer geknikte overgang van buik naar schouder, met uitstaande rand of korte hals. Op een rechte tot licht convexe buik volgt een scherpe knik of een sterke ronding en een zeer korte schouder. De overgang van de schouder naar de uitstaande rand of korte hals is eveneens scherp of sterk gerond. Onder dit type kan 1 randfragment (fig. 19: 13), dat men veeleer *situla*-achtig kan noemen, worden ondergebracht.

Hoge schalen en lage kommen van het type IIIb werden teruggevonden in een midden-ijzertijdcontext (vroeg La Tène - begin midden La Tène) te Vinderhoute-Molenbrug⁸⁵, Wijnegem-Brem, Wijnegem V, Wommelgem-De Keer⁸⁶, Wijnegem-Ganzenweg⁸⁷, Zele⁸⁸, Haps⁸⁹, Kontich-Alfsberg⁹⁰, Spiere-De Hel⁹¹ en Maastricht-Randwijck⁹², maar ook op late-ijzertijdsites (einde midden La Tène - laat La Tène) te Oelegem III⁹³ en Kontich-Alfsberg⁹⁴. Ook te Rosmeer-Staberg⁹⁵ en Heffen⁹⁶, sites die dateren uit de ijzertijd (La Tène), werden fragmenten gevonden.

IIIc. Kommen en hoge potten met een geknikte overgang van buik naar rechte schouder en verticale tot uitstaande rand of

⁸⁰ Verwers 1972, fig. 51: 985.

⁸¹ Van Doorselaer 1965, fig. 14: 226.

⁸² Delaruelle 2001, fig. 15: 125, 129 en fig. 16: 124.

⁸³ Fremault 1969, fig. 3: 15 (Wommelgem-De Keer); fig. 21: 18, 27 (Wijnegem-Brem).

⁸⁴ van den Broeke 1980, type III, 35-42, fig. 19-21.

⁸⁵ Bourgeois *et al.* 1987, fig. 25: 6.

⁸⁶ Fremault 1969, fig. 21: 14-15 (Wijnegem-Brem); fig. 16: 16 (Wijnegem V) en fig. 3: 16 (Wommelgem-De Keer).

⁸⁷ Cuyt 2002, fig. 3: 2-3.

⁸⁸ Bourgeois *et al.* 2003c, fig. 7: 3 en fig. 9: 4.

⁸⁹ Verwers 1972, fig. 53: 87, 412.

⁹⁰ Annaert 1993, fig. 10: 3.

⁹¹ Delaruelle 2001, fig. 1: 4, fig. 10: 229-230, 256, fig. 12: 98 en fig. 13: 97.

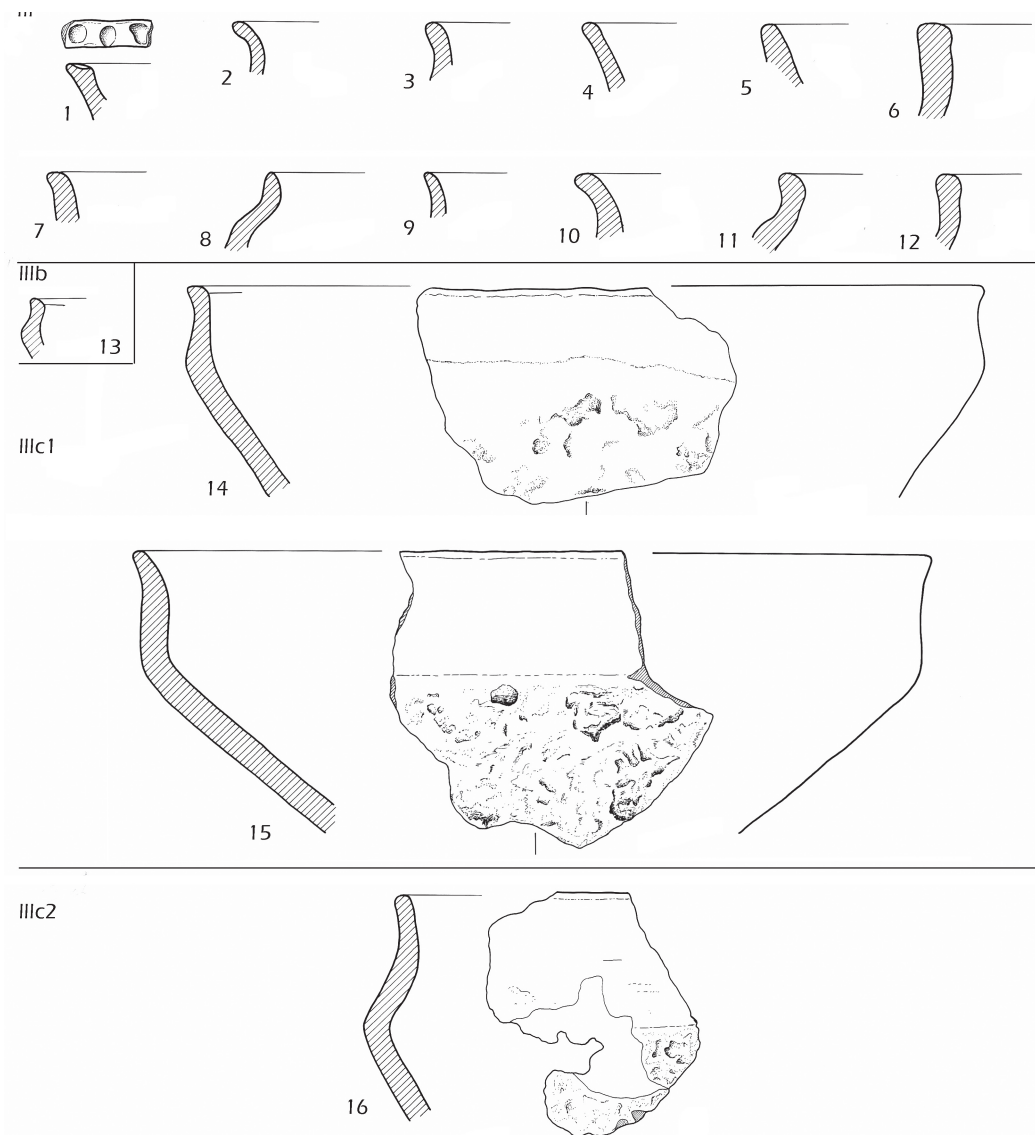
⁹² Dijkman 1989, fig. 2: 19, fig. 9: 51-52 en fig. 20: 8.

⁹³ Fremault 1969, fig. 24B: 11.

⁹⁴ Annaert 1993, fig. 22A: 1.

⁹⁵ Roosens & Lux 1969, fig. X: 2, 6-8.

⁹⁶ Van Doorselaer 1965, fig. 9: 1, 2, 4, 6-7, 13-14, 22-23, fig. 10: 31-32 en fig. 20: 324.

19 Type III: gesloten potten met opstaande of naar buiten gerichte rand. Subtypes a-c.
Pottery type III a-c.

korte hals. De buik is vrijwel recht en gaat via een knik over in een meestal korte schouder. De overgang naar de hals of rand verloopt doorgaans eveneens via een knik. Qua vorm en grootte, bestaat er een verwantschap met IIB1. Van den Broeke deelt dit type op in 3 varianten. De eerste variant (IIIc1) heeft een vrijwel verticale schouder en iets uitstaande rand. Onder deze variant kunnen 2 randfragmenten (fig. 19: 14-15) worden ondergebracht. Beide randscherven hebben een gegladde hals en een besmeten buik. De tweede variant (IIIc2) heeft een naar binnen staande schouder en korte uitstaande hals of rand. De rand is meestal rond. Tot dit type

behoort 1 randfragment (fig. 19: 16). En ten laatste deze met een naar binnen staande schouder en korte verticale hals of rand (IIIc3), waarvan de rand steeds afgeplat is. Hiervan werden geen voorbeelden gevonden.

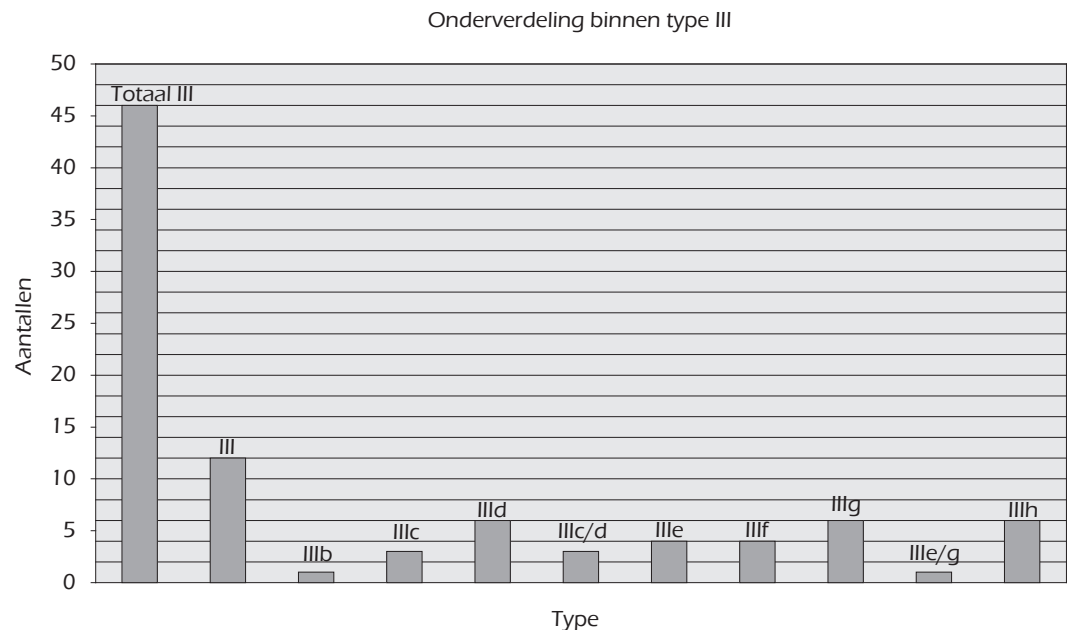
Het type IIIc was aanwezig in een midden-ijzertijdcontext (vroeg La Tène - begin midden La Tène) te Wommelgem-De Keer, Wijnegem V⁹⁷ en Maastricht-Randwijck⁹⁸, maar is ook nog aangetroffen op de late-ijzertijdsite (einde midden La Tène - laat La Tène) Kon-tich-Alfsberg⁹⁹. Te Rosmeer-Staberg¹⁰⁰, een ijzertijdsite (La Tène), was ook een fragment van dit type aanwezig.

⁹⁷ Fremault 1969, fig. 2: 9, fig. 3: 14, 18, fig. 11B: 1 (IIIc2) en fig. 3: 21 (IIIc3) (Wommelgem-De Keer); fig. 15: 2 (IIIc2) (Wijnegem V).

⁹⁸ Dijkman 1989, fig. 10: 60-61 (IIIc1).

⁹⁹ Annaert 1993, fig. 29A: 1 (IIIc1).

¹⁰⁰ Roosens & Lux 1969, fig. V: 26 (IIIc2).

20 Onderverdeling binnen type III.
Subtypes of pottery type III.

IIId. Kommen en hoge potten met een ronde overgang van buik naar schouder en verticale of uitstaande hals/rand. Het gaat hier om potten waarvan bijna enkel het bovenste deel bekend is. Hun gemeenschappelijk kenmerk is een niet geknikte overgang van de buik naar een korte schouder. Van den Broeke deelt dit type nog op in 3 varianten. Onder de algemene kenmerken van het type IIId kunnen 2 randfragmenten (fig. 21: 1-2) ondergebracht worden. Eén randfragment (fig. 21: 3) had een steile schouder en steil uitstaande korte hals of rand (IIId1). Drie randfragmenten (fig. 21: 4-6) hebben een sterk naar binnen gebogen schouder, overgaand in een opstaande korte hals of rand (IIId3).

Bij 3 randfragmenten (fig. 21: 7-9) is er twijfel of ze behoren tot het type IIIc of IIId.

Potten van het type IIId werden gevonden op midden-ijzertijdsites (vroeg La Tène - begin midden La Tène) te Wommelgem-De Keer, Wijnegem I & V¹⁰¹, Rosmeer-Staberg¹⁰², Zele¹⁰³, Vinderhoute-Molenbrug¹⁰⁴, Lede-Leedschouwken¹⁰⁵ en Kontich-Blauwesteen¹⁰⁶. Er kan ook vergelijkingsmateriaal worden gevonden in een relatief vroege context (begin midden-ijzertijd) te Vlijtingen¹⁰⁷, maar ook in een latere context (late ijzertijd) te Haren¹⁰⁸, Spiere-De Hei¹⁰⁹ en Kontich-Alfsberg¹¹⁰. Het type IIId lijkt minder voor te komen dan de andere twee varianten van IIId. Sommige exemplaren van Kontich-Alfsberg en het exemplaar van Wijnegem I zijn versierd met groeven en één exemplaar van Vlijtingen en deze van Wommelgem-De Keer dragen vingertopindrukken op de buik.

IIIe. Hoge potten (?) met een vloeiende overgang van buik naar steile schouder en kort, bijna verticale hals. Er kunnen 4 randscherven (fig. 21: 10-13) tot dit type gerekend worden.

Het type IIIe was aanwezig in een ijzertijdcontext (La Tène) te Rosmeer-Staberg¹¹¹, Heffen¹¹², Rosmeer-Diepestraat¹¹³, Vlijtingen¹¹⁴ en in een midden-ijzertijdcontext (vroeg La Tène - begin midden La Tène) te Vinderhoute-Molenbrug¹¹⁵.

¹⁰¹ Fremault 1969, fig. 2: 10-11 (IIId2), fig. 2: 12 (IIId3) (Wommelgem-De Keer); fig. 27B: 1 (IIId2) (Wijnegem I); fig. 15: 4 (IIId2) (Wijnegem V).

¹⁰² Roosens & Lux 1969, fig. IV: 2 (IIId3), V: 27 (IIId1).

¹⁰³ Bourgeois *et al.* 2003c, fig. 9: 2 (IIId1).

¹⁰⁴ Bourgeois *et al.* 1987, fig. 25: 3 (IIId1).

¹⁰⁵ De Swaef & Bourgeois 1986, fig. 10: 9 (IIId2).

¹⁰⁶ Verbeeck 2001/2002, fig. 12: 5 (IIId1).

¹⁰⁷ van den Broeke 1980, 53; Vanderhoeven 1978, fig. 15: 33 (IIId1), fig. 16: 36 (IIId2), fig. 15: 27 en fig. 17: 49 (IIId3).

¹⁰⁸ van den Broeke 1980, 52-53.

¹⁰⁹ Delaruelle 2001, fig. 8: 79 en fig. 17: 154.

¹¹⁰ Annaert 1993, fig. 25 (IIId1 & IIId2).

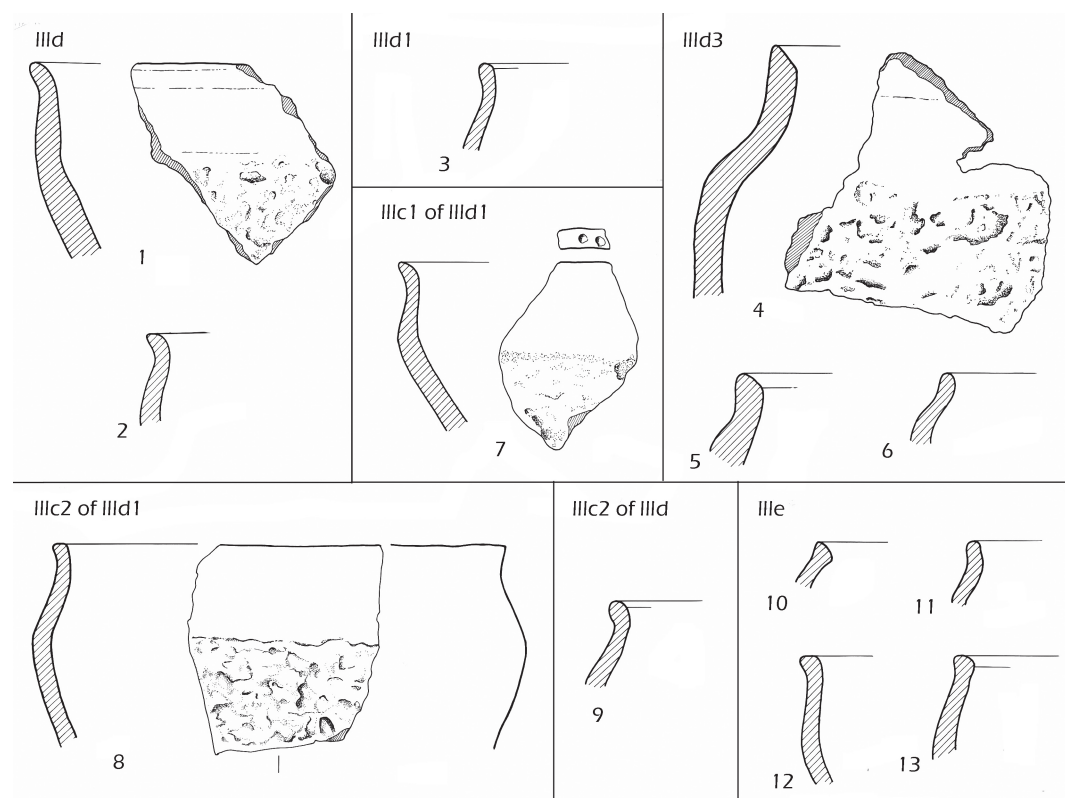
¹¹¹ Roosens & Lux 1969, fig. IV: 3-5, 16-17.

¹¹² Van Doorselaer 1965, fig. 12: 114.

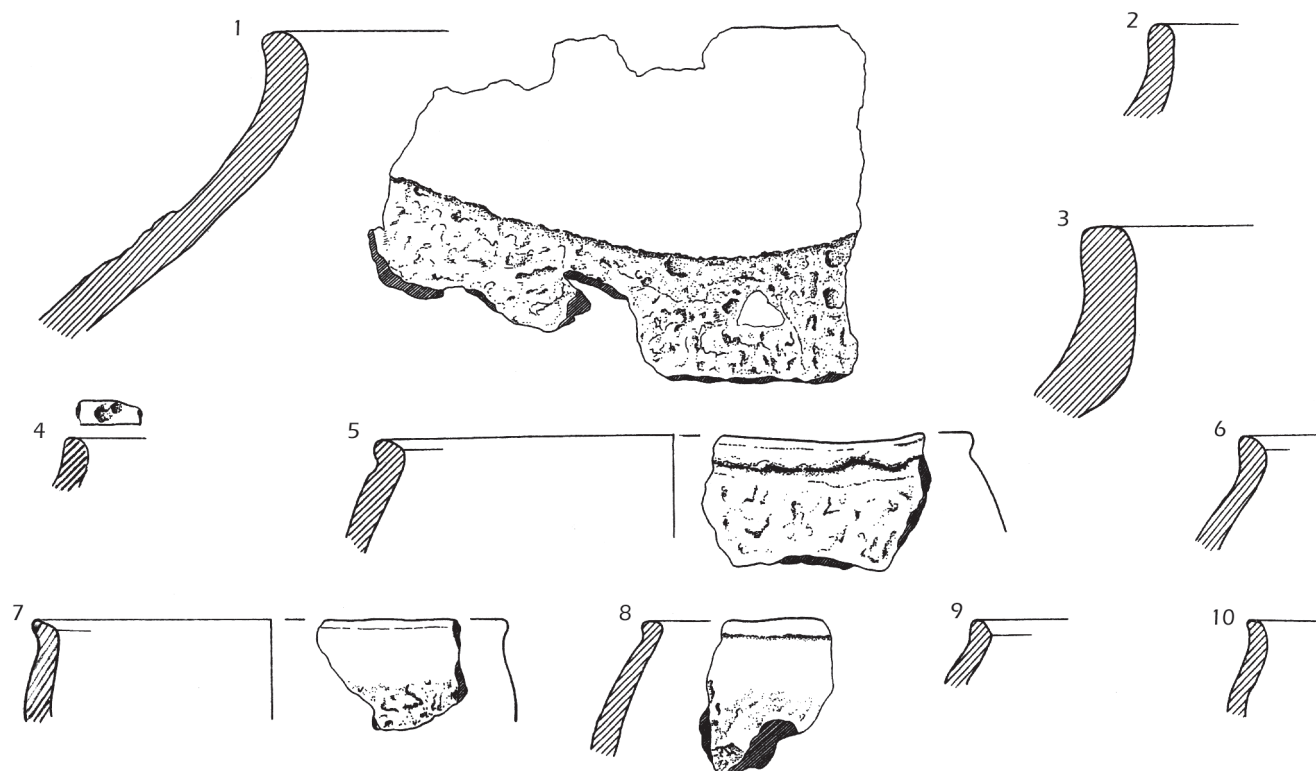
¹¹³ De Boe & Van Impe 1979, fig. IV: 95.

¹¹⁴ Vanderhoeven 1978, fig. 15: 30, 32 en fig. 16: 38, 40.

¹¹⁵ De Swaef & Bourgeois 1986, fig. 34: 7.

21 Type III: gesloten potten met opstaande of naar buiten gerichte rand. Subtypes d-e. Pottery type III d-e.

22 Type III: gesloten potten met opstaande of naar buiten gerichte rand. Subtypes f-g. Pottery type III f-g.

III f. Grote (?) hoge potten met een lange schouder die vloeiend overgaat in een verticaal staande rand of hals. De vorm van de pot onder de schouder is onbekend. Van dit type werden 4 randfragmenten (fig. 22: 1-4) gevonden. Eén van de fragmenten is versierd met vingertopindrukken op de rand en een ander fragment heeft een uitzonderlijke wanddikte (van 19,9 tot 23,9 mm).

Dit type is aangetroffen op midden-ijzertijdsites (vroeg La Tène - begin midden La Tène) te Wommelgem-De Keer, Halle I¹¹⁶, Spiere-De Hel¹¹⁷ en Maastricht-Randwijk¹¹⁸ maar lijkt ook nog voor te komen in de late ijzertijd (einde midden La Tène - laat La Tène) te Wijnegem I¹¹⁹. Ook te Vlijtingen¹²⁰ en Rosmeer-Diepestraat¹²¹, sites daterend uit de ijzertijd (La Tène), werden er exemplaren gevonden.

III g. Min of meer tonvormige hoge potten met een opstaande (IIIg1) of uitgebogen (IIIg2) rand. Deze potten lijken sterk op die van het type IIa4 met het verschil dat bij dit type de randpartij bijgewerkt is. Er zijn 5 randfragmenten (fig. 22: 5-9) die een opstaande rand hebben. Bij 1 randfragment (niet getekend) is het niet duidelijk om welke rand het gaat.

Bij 1 randfragment (fig. 22: 10) met een opstaande rand is het niet duidelijk of deze behoort tot IIIe of IIIg1.

Het type IIIg1 was aanwezig in een ijzertijdcontext (La Tène) te Rosmeer-Staberg¹²², Heffen¹²³, Vlijtingen¹²⁴ en op midden-ijzertijdsites (vroeg La Tène - begin midden La Tène) te Vinderhoute-Molenbrug¹²⁵, Wommelgem-De Keer¹²⁶, Spiere-De Hel¹²⁷ en Maastricht-Randwijk¹²⁸.

III h. Hoge potten met tonvormige tot zwak dubbelconische romp en korte, iets uitstaande hals. De potten hebben een relatief lange schouder. De overgang van schouder naar hals is vloeiend tot sterk gebogen. Drie randfragmenten (fig. 23: 1-3) hebben een steile tot rechte schouder en een relatief korte hals (IIIh1) in vergelijking met de andere randfragmenten van dit type. Drie randfragmenten (fig. 23: 4-6) hebben een naar binnen gebogen schouder (IIIh2). Bij de grootste exemplaren gaat het hoogstwaarschijnlijk om het meest omvangrijke aardewerk van de nederzetting.

Het type IIIh werd gevonden in een midden-ijzertijdcontext (vroeg La Tène - begin midden La Tène) te Kontich-Alfsberg¹²⁹, Oelegem II, Wijnegem V¹³⁰, Lede-Leedschouwken¹³¹, Haps¹³² en Leiden-Stevenshofjespolder (Z.-Holland, NL)¹³³, maar is ook nog aangetroffen in een late-ijzertijdcontext (einde midden La Tène - laat La Tène) te Kontich-Alfsberg¹³⁴ en Spiere-De Hel¹³⁵.

Andere vormen

Er zijn 3 randfragmenten (fig. 24: 1-3) die afkomstig lijken te zijn van potten met een vrij lange cilindrische tot trechtervormige hals (= 3,0%). Schijnbaar gaat het om potten van grote omvang¹³⁶.

Potten met een cilindrische tot trechtervormige hals lijken goed vertegenwoordigd te zijn in midden-ijzertijdcontext (vroeg La Tène - begin midden La Tène) te Wommelgem-De Keer, Wijnegem-Brem¹³⁷, Lede-Leedschouwken¹³⁸, Zele¹³⁹, Vinderhoute-Molenbrug¹⁴⁰, Spiere-De Hel¹⁴¹ en op ijzertijdsites (La Tène) te Vlijtingen¹⁴², Heffen¹⁴³, Rosmeer-Staberg¹⁴⁴ en Rosmeer-Diepestraat¹⁴⁵.

Wandversiering

Er zijn 6 wandscherven (fig. 25: 1-4) aangetroffen die wandversiering dragen. Deze wandscherven hebben een ruw of geglad oppervlak; er werd dus geen versiering aangetroffen op besmeten wandscherven. Er kan een opdeling worden gemaakt in twee versieringstypes:

Groeven: Dit versieringstype komt op 5 van de 6 versierde wandscherven (fig. 25: 1, 3-4) voor. Het gaat hier om parallelle groe-

¹¹⁶ Fremault 1969, fig. 4: 32, fig. 5: 34 en fig. 6: 51 (Wommelgem-De Keer); fig. 43: 26 (Halle I).

¹¹⁷ Delaruelle 2001, fig. 3: 57.

¹¹⁸ Dijkman 1989, fig. 15, fig. 16, fig. 17, fig. 18 en fig. 20: 5.

¹¹⁹ Fremault 1969, fig. 31: 47.

¹²⁰ Vanderhoeven 1978, fig. 15: 25 en fig. 16: 47.

¹²¹ De Boe & Van Impe 1979, fig. V: 86.

¹²² Roosens & Lux 1969, fig. V: 21 en fig. IV: 7.

¹²³ Van Doorselaer 1965, fig. 17: 262-263, 265.

¹²⁴ Vanderhoeven 1978, fig. 16: 48 en fig. 17: 52.

¹²⁵ De Swaef & Bourgeois 1986, fig. 25: 7.

¹²⁶ Fremault 1969, fig. 12: 10.

¹²⁷ Delaruelle 2001, fig. 6: 54.

¹²⁸ Dijkman 1989, fig. 7: 46 (vingertop).

¹²⁹ Annaert 1993, fig. 10: 2 (IIIh1).

¹³⁰ Fremault 1969, fig. 14: 8 (IIIh1) (Oelegem II); fig. 15: 5 (IIIh2) (Wijnegem V).

¹³¹ De Swaef & Bourgeois 1986, fig. 11: 7 (IIIh1).

¹³² Verwers 1972, fig. 60 (links boven 1ste op 2de rij)(IIIh1).

¹³³ Van Heeringen 1984, fig. 5: 1.1 (IIIh1).

¹³⁴ Annaert 1993, fig. 26(IIIh1).

¹³⁵ Delaruelle 2001, fig. 8: 80-81.

¹³⁶ van den Broeke 1980, 39, 42, fig. 21 rechts.

¹³⁷ Fremault 1969, fig. 11C: 2, 2b (Wommelgem-De Keer), fig. 21: 26 (Wijnegem-Brem).

¹³⁸ De Swaef & Bourgeois 1986, fig. 9: 1-8 en fig. 13: 11-12.

¹³⁹ Bourgeois *et al.* 2003c, fig. 7: 1.

¹⁴⁰ Bourgeois *et al.* 1987, fig. 25: 2, 5 en fig. 26: 15.

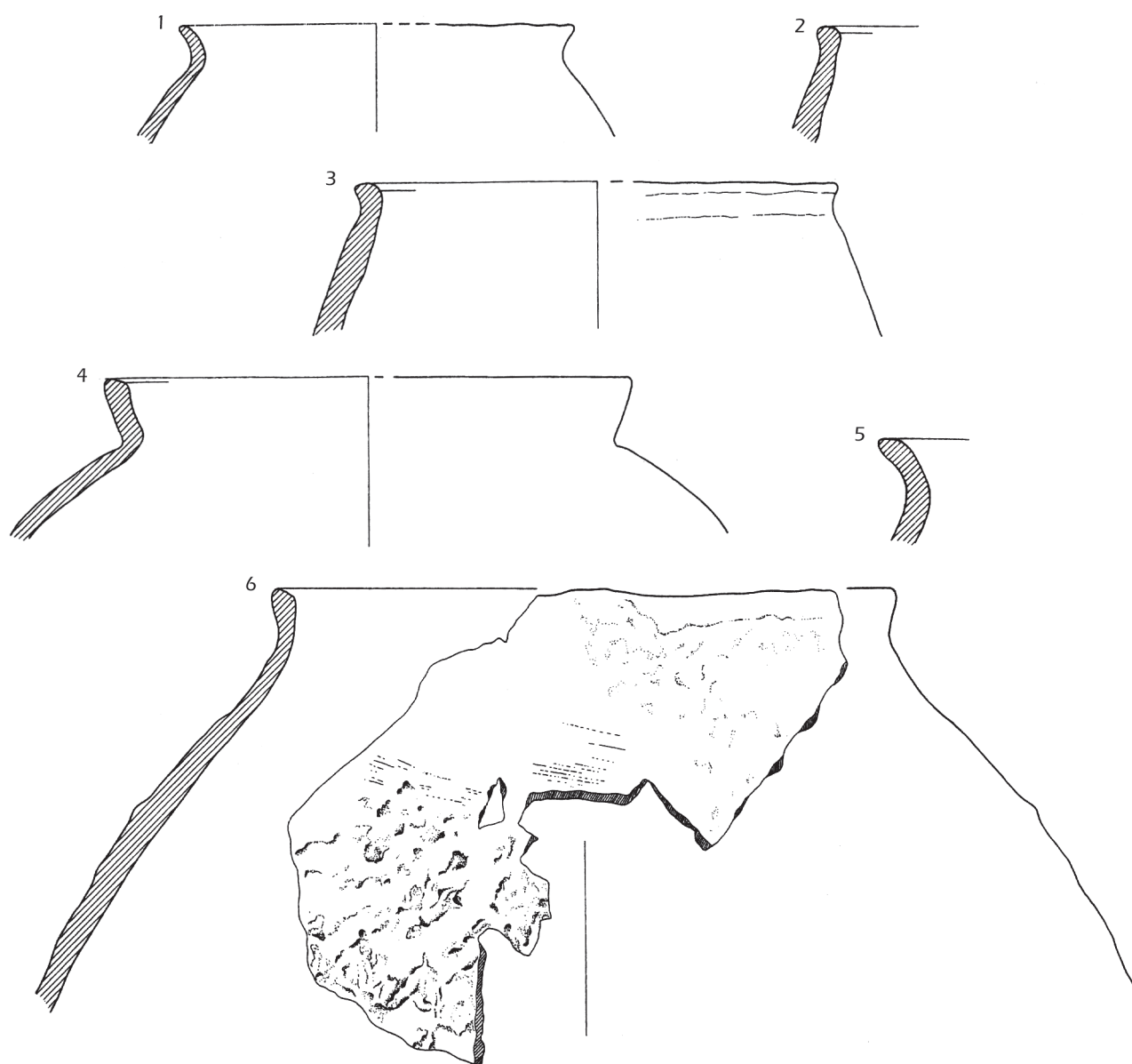
¹⁴¹ Delaruelle 2001, fig. 2: 6-10, fig. 4: 32, fig. 5: 42-43 en fig. 12: 101.

¹⁴² Vanderhoeven 1978, fig. 13 en fig. 14.

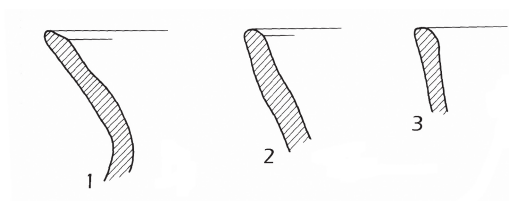
¹⁴³ Van Doorselaer 1965, fig. 10: 35, 39 en fig. 11: 42-49, 50-55.

¹⁴⁴ Roosens & Lux 1969, fig. II en fig. III.

¹⁴⁵ De Boe & Van Impe 1979, fig. II: 22, fig. III: 39-46 en fig. IV: 76, 79, 101.

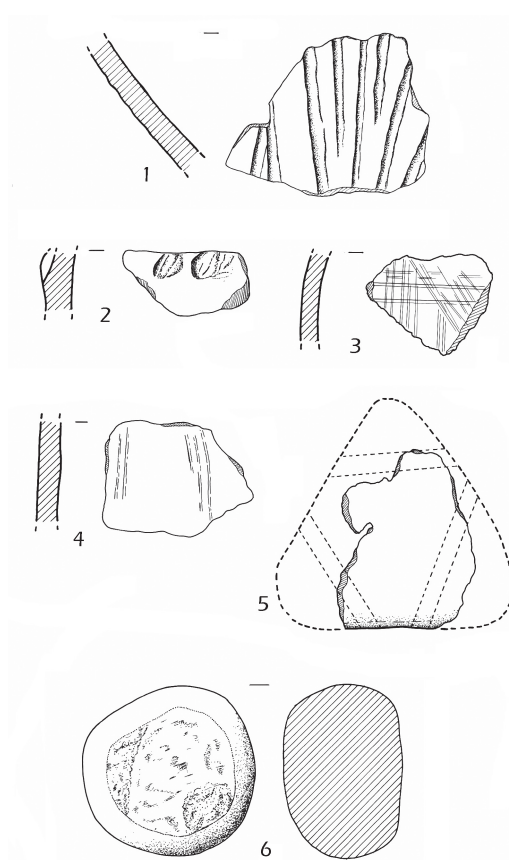

23 *Type III: gesloten potten met opstaande of naar buiten gerichte rand. Subtype h.*
Pottery type IIIh.

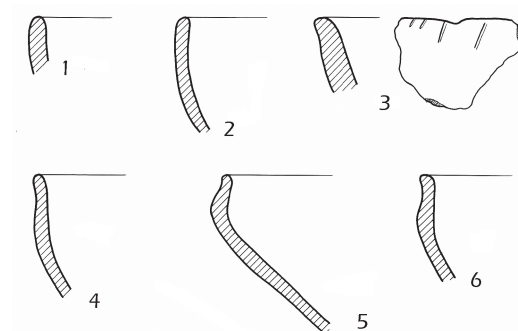

24 *Andere types aardewerk.*
Other ceramical types.

ven en/of kruisende groeven. Deze groeven werden waarschijnlijk met een enkel- of meertandige spatel met een scherpe punt aangebracht. Er kan echter niets worden gezegd over het type potvorm waarop de versiering werd aangebracht, aangezien er enkel wandfragmenten werden gevonden. Mogelijk bedekte de versiering het hele buikoppervlak van de pot¹⁴⁶.

25 Versierde scherven en overige vondsten.
Decorated ceramics and other find categories.

26 Kustardewerk.
Coastal pottery.

Vingertopindrukken: Dit versieringstype werd op 1 enkele wandscherf (fig. 25: 2) aangetroffen.

3.2 KUSTAARDEWERK

3.2.1 Technische kenmerken

Kustardewerk is ceramiek die gebruikt werd om zout in te transporteren van de kust naar het binnenland. Het kustardewerk is uniform op vele vlakken. Kenmerkend is zijn poreus karakter, veroorzaakt door het wegbranden van het plantaardig verschalingsmateriaal tijdens het bakproces van het aardewerk. Er is vaak ook zand en potgruis aan het verschalingsmateriaal toegevoegd. Het is meestal zacht gebakken, zeer slecht afgewerkt en onversierd. Er zijn echter wel versierde exemplaren bekend¹⁴⁷, maar bij de exemplaren gevonden op de *Capelakker* was dit niet het geval. Alhoewel men zou kunnen denken dat 1 randscherf (fig. 26: 3) versierd is, gaat het hoogstwaarschijnlijk gewoon om sporen van het plantaardig verschalingsmateriaal die achtergebleven zijn. Tot deze groep behoren 81 scherven (= 5,4 % van het ijzertijd aardewerk), meer specifiek 75 wandscherven en 6 randscherven (fig. 26). De kleur gaat van beige over oranje tot donkergrijs. De wanddikte varieert tussen 4,4 en 10,4 mm. Het grootste aantal wandscherven (40) komt uit kuil 1, terwijl het grootste aantal randen (5) afkomstig is uit haardkuil C. Deze randen uit haardkuil C zijn duidelijk blootgesteld aan vuur; het is daarom niet duidelijk of het gaat om sterk verbrande randscherven of om kustardewerk.

3.2.2 Potvormen

De randfragmenten gevonden op de *Capelakker* lijken afkomstig te zijn van potten of schalen. Door hun kleine afmetingen kan er niet specifieker worden ingegaan op de potvorm.

Het kustardewerk van de *Capelakker* kan het best worden vergeleken met het kustardewerk afkomstig van de *Hooidonksche Akkers* en *Oss-Ussen*. Echt grote gelijkenissen met de potvormen van deze sites zijn er niet; enkel voor 1 randscherf (fig. 26: 3) kan er vergelijkingsmateriaal worden gevonden te *Oss-Ussen*¹⁴⁸ en deze randscherf lijkt afkomstig te zijn van een klein kommetje.

¹⁴⁶ van den Broeke 1980, 45.

¹⁴⁷ *Ibidem*, 45-46; *Idem* 1990, 108-109.

¹⁴⁸ *Idem* 1995, fig. 5: 6-7.

3.3 DATERING VAN HET AARDEWERK

3.3.1 Het lokaal vervaardigd aardewerk

Uit de voorgaande gegevens kan men stellen dat het merendeel van het aardewerk van de nederzetting van het type III moet zijn geweest, terwijl type I en II een minder maar ongeveer gelijk aandeel moeten hebben gehad in het aardewerk van de nederzetting (fig. 27). De meest voorkomende varianten moeten Ib, IIId, IIIg en IIIh zijn geweest. Toch moet er op worden gewezen dat deze gegevens slechts indicatief zijn, aangezien er slechts een fractie van het toen bestaande aardewerk teruggevonden werd.

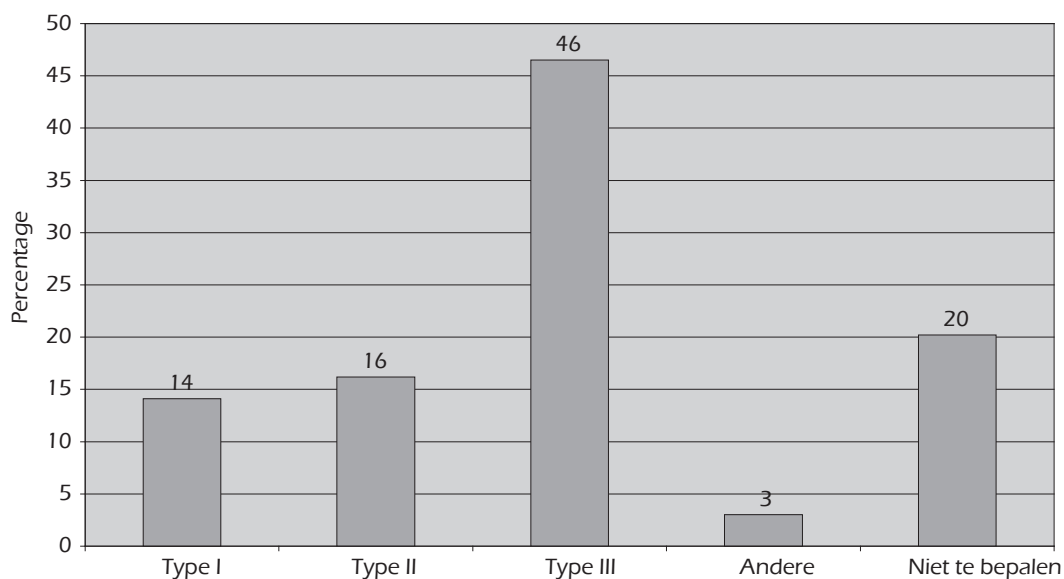
De meest voorkomende aardewerkvormen uit de vroege ijzertijd, voornamelijk afkomstig van urnenvelden, bestaan uit min of meer emmervormige potten met een zwakke profilering, besmeten buik en versierde rand (*Harpstedt*-traditie) en uit *Schrägrandurnen*. Hiervan troffen we bijna geen sporen aan tussen het aardewerk van de *Capelakker*. Toch kunnen van de emmervormige potten met zwakke profilering enkele exemplaren worden herkend in de vorm van het type IIIe. Dit was ook het geval op de *Hooidonksche Akkers*¹⁴⁹.

Het begin van de midden-ijzertijd wordt gekenmerkt door het optreden van invloeden uit het Franse Marnegebied; deze invloeden

uiten zich vooral in scherp geknikte aardewerkvormen¹⁵⁰. Het aardewerk van de *Capelakker* heeft duidelijke overeenkomsten met het Franse Marne-aardewerk, zij het wel in een verzwakte vorm. De scherpste potvormen vindt men vooral terug bij potten van het type IIb1 en IIIc. Hoekige vormen zijn geen bewijs dat ze geïnspireerd zijn op Noord-Franse voorbeelden. De meerderheid van het lokaal geproduceerde aardewerk was een imitatie van voorbeelden binnen de eigen regio. In Oss kreeg men pas echt inportmateriaal te zien in fase F (cf. van den Broeke, Oss-Ussen)¹⁵¹. Op de *Capelakker* werd er geen importmateriaal gevonden, wat kan wijzen op het feit dat het hier om een plattelandsnederzetting ging die niet dicht bij de grote handelsroutes was gelegen. We vinden evenmin imitatie van andere vormen afkomstig uit het Franse Marnegebied.

Het aardewerk van de *Capelakker* kan het best worden vergeleken met dat van de *Hooidonksche Akkers*. Vooral de grote gelijkenis met de potvormen afkomstig van deze site is opvallend, maar ook het besmijten bij ruwweg de helft van het aardewerk en het kleine aantal versierde scherven zijn punten van overeenkomst. Volgens van den Broeke is het besmijten van het buitenoppervlak van bijna de helft van het aardewerk een algemeen verschijnsel in Zuid-Nederland¹⁵². Algemeen kan men stellen dat het aardewerk op

Spreiding van het aardewerk in de typologie van Van den Broeke

27 *Spreiding van het aardewerk in de typologie van van den Broeke.*
Division of the pottery finds in the typology of van den Broeke.

¹⁴⁹ *Idem* 1980, 48-49.

¹⁵⁰ Verwers 1972, 123; van den Broeke 1980, 50.

¹⁵¹ van den Broeke 1987b, 107.

¹⁵² *Idem* 1980, 34.

de *Capelakker* afgezwakte hoekige profielen bezit, een vrij dikke wanddikte heeft, minder versierd is en een meer besmeten oppervlak heeft. Dit zijn de algemene kenmerken die van den Broeke toeschrijft aan fase G (3de fase) van de ijzertijd¹⁵³. Het aardewerk kan dus relatief worden gedateerd in het midden van de midden-ijzertijd oftewel overgang van vroeg La Tène naar midden La Tène periode.

3.3.2 Kustaardewerk

Op basis van de potvormen kan het kustaardewerk relatief worden gedateerd tussen 500 en 200 v.Chr. Dit omdat de potvormen pas hun intrede doen rond 500 v.Chr. en na 200 v.Chr. de wanden van het kustaardewerk vrij dik worden¹⁵⁴, wat hier niet het geval was (de wanden waren zelfs uitzonderlijk dun). Maar de datering van het kustaardewerk gebeurde voornamelijk op basis van de datering van het lokaal vervaardigde aardewerk dat hiermee samen werd gevonden. Dus het kustaardewerk wordt algemeen gedateerd in de midden-ijzertijd.

Of het kustaardewerk gevonden op de *Capelakker* wel degelijk afkomstig is van de kust, kan alleen worden achterhaald door middel van diatomeeënonderzoek, wat niet werd toegepast. Men kan dus het hele kustgebied van de Noordzee in België en Nederland als mogelijk herkomstgebied beschouwen.

3.4 OVERIGE VONDSTEN

3.4.1 Weefgewicht

Er werden 2 fragmenten van een weefgewicht gevonden. Eén hiervan (fig. 25: 5) is met zekerheid afkomstig van een driehoekig weefgewicht met 3 doorboringen door de hoeken¹⁵⁵. Het werd verschaald met zand en potgruis. De kleur van de breuk is grijsbruin tot zwart, wat erop wijst dat het gebakken werd in een reducerende atmosfeer. De

driehoekige vorm en de drie doorboringen komen voor vanaf de 1ste helft van de midden-ijzertijd in Zuid-Nederland¹⁵⁶. Dit driehoekige type is ook in België op meerdere midden-ijzertijdsites (vroeg La Tène - begin midden La Tène) gevonden, namelijk te Kontich-*Blauwesteen*¹⁵⁷, Meer-*Zwaluwstraat* (prov. Antw.)¹⁵⁸ en Wijnegem-*Brem*¹⁵⁹. In Zuid-Nederland werd dit type te Oss-Ussen¹⁶⁰ in grote aantallen gevonden.

3.4.2 Maalstenen van tefriet

In haardkuil C werden twee fragmenten van een maalsteen in tefriet gevonden. De vorm van de maalsteen is echter onherkenbaar. Tefriet werd ontgonnen in het Eifelgebied en vandaar verspreid naar andere gebieden¹⁶¹. Het was een materiaal dat algemeen in gebruik was in de ijzertijd, zowel in Zuid-Nederland (bv. Oss-Ussen) als in België¹⁶².

3.4.3 Stenen

Haardkuil C bevatte 4 fragmenten kwartsiet en 1 fragment graniet. Bij de fragmenten kwartsiet gaat het om 2 kleinere ronde stenen (fig. 25: 6) en 2 grotere blokken. Het fragment graniet is tevens een groter blok. Verder werden er nog verspreid op het hele opgravingsterrein een fragment kwarts, een fragment van een zandsteen en 2 silexfragmenten gevonden. De functie van al deze stenen is moeilijk te achterhalen. Het kan gaan om maal-, slijp-, wrijf- of klopstenen bij de kleinere exemplaren. Misschien zijn de 2 kleinere ronde stenen gebruikt als kookstenen.

3.5 LOSSE VONDSTEN

Verspreid over het opgravingsterrein werd ook nog een aantal scherven gevonden die niet in verband konden worden gebracht met de grondsporen. Het gaat hier om 88 wand -, 10 randscherven (fig. 15: 2 en 6, fig. 17: 4 en 6, fig. 19: 1-2 en fig. 21: 10) en 1 bodemscherf (fig. 13: 3). Tevens werden er ook 3 middeleeuwse wandscherven en 1 silexfragment gevonden. Het gaat hier in alle gevallen om zeer kleine randscherven waarvan er één vingertopindrukken draagt op de rand (fig. 19: 1). De bodemscherf is van het type A (scherp) en draagt ook vingertopindrukken langs de bodem.

¹⁵³ *Idem* 1987b, 109.

¹⁵⁴ *Idem* 1995, 150.

¹⁵⁵ Slechts één fragment werd getekend; het andere fragment was te klein.

¹⁵⁶ van den Broeke 1980, 57; *Idem* 1987a, 38.

¹⁵⁷ Verbeeck 2001/2002, fig. 15.

¹⁵⁸ Delaruelle & Verbeeck 2003, 42; Delaruelle *et al.* 2003, 75.

¹⁵⁹ Fremault 1969, 29, afb. 23: 69.

¹⁶⁰ Schinkel 1998, 86, fig. 80.

¹⁶¹ Kars 1983, 110-120.

¹⁶² van den Broeke 1987a, 38.

4 Datering en interpretatie van de bewoning

4.1 DATERING VAN DE HUISPLATTEGRONDEN

Gebouw 1 vertoont vele overeenkomsten met het zgn. Hapstype¹⁶³. Het is tweeschipig ingedeeld en heeft een lengte van 13 m. Er bevinden zich twee ingangen, ongeveer 2 m breed, in de lange zijden van het gebouw. Ze zijn tegenover elkaar gelegen en verdelen het gebouw in twee (ongeveer) gelijke delen. In het midden van de lijn tussen de twee ingangen bevindt zich een middenpaal. De vier nokbalkdragers zijn op minder dan 5 m van elkaar gelegen, namelijk op 2,10 tot 2,40 m met uitzondering van twee nokbalkdragers die op 3,10 m van elkaar gelegen zijn en waartussen zich een haardkuil bevindt.

Toch zijn er ook enkele verschillen waarneembaar. Het gebouw heeft wel een dubbele palenrij, zoals meestal het geval is bij andere gebouwen van het Hapstype, waar de palen van de buitenwand parallel lopen met deze van de binnenwand. Dit is niet het geval bij gebouw 1, waarbij de buitenwand duidelijk gerond is en niet parallel loopt met de binnenwand. Er is enkel een dubbele palenrij aanwezig in de lange zijde van het gebouw en niet in de korte zijde. In de dubbele palenrij van het gebouw is een zigzagpatroon waarneembaar; dit was ook het geval bij huizen te Haps. De breedte van het gebouw bedraagt 7,75 m.

Het Hapstype komt voor vanaf het begin van de midden-ijzertijd (5de eeuw v.Chr.) en bleef in gebruik tot de 2de eeuw v.Chr.¹⁶⁴. Dit huistype werd in grote aantallen gevonden te Oss (meer dan 40)¹⁶⁵, te Haps (23)¹⁶⁶ en te Someren (N.-Brabant, NL) (24)¹⁶⁷. In kleinere aantallen werd dit type gevonden in Zuid-Nederland te Meerhoven¹⁶⁸, Mierlo-Hout¹⁶⁹, Hilvarenbeek¹⁷⁰, Geldrop¹⁷¹, Mierlo-de-Loo¹⁷² en *Hooi donksche Akkers*¹⁷³ (alle in N.-Brabant, NL). Ook in Oost-België werd dit huistype al geregeld aangetroffen te Beringen (prov. Limb.)¹⁷⁴, Brecht-Zoegweg¹⁷⁵, Ekeren-Het Laar (prov. Antw.)¹⁷⁶, Kontich-Blauwesteen¹⁷⁷, Meer-Zwaluwstraat (prov. Antw.)¹⁷⁸, Zele¹⁷⁹ en Wij-negem-Steenakker¹⁸⁰. Zele is een uitzonderlijk geval aangezien dit de eerste maal is dat een Hapstype gevonden werd ten westen van de Schelde¹⁸¹. Er werden ook al vierbeukige Hapstypes aangetroffen te Brecht-Zoegweg, Brecht-Hanepad¹⁸² en Ekeren-Het Laar. Het staat nog steeds ter discussie of deze vierbeukige variant een nieuw gebouwtype is.

De plattegrond gevonden te Beringen heeft in de opstelling van de wandpalen in de lange zijden een zaagpatroon (net zoals gebouw 1) en in de korte zijden komen paarsgewijze wandposten voor (verschillend van gebouw 1). Verwers dateert gebouwen met een zaagsgewijze opstelling binnen de midden-ijzertijd, terwijl een paarsgewijze opstelling waarschijnlijk een jonger fenomeen is. Deze datering wordt ook bevestigd door Gerritsen¹⁸³. Een ander groot verschil tussen het Hapstype van Beringen en gebouw 1 is dat de lange zijden recht lopen en dat de korte zijden schijnbaar afgerond zijn, in tegenstelling tot gebouw 1 waar de lange zijden door de buitenste wandposten afgerond zijn en waar de korte zijden recht lopen. Ook het ontbreken van dubbele paalkuilen die een ingang suggereren is een wezenlijk verschil met gebouw 1¹⁸⁴.

Gebouw 1 kan goed worden vergeleken met gebouwen van het type 4A, waarvan er 23 gevonden werden te Oss-Ussen, waar ook een zaagtandpatroon zichtbaar is in de ligging van de wand- en buitenpalen. De huizen van het type 4B hebben daarentegen een paarsgewijze ligging van de wand- en buitenpalen¹⁸⁵.

Aangezien de nokbalkdragers niet tot aan de korte wand komen had het gebouw waarschijnlijk een schilddak¹⁸⁶. De wanden van het gebouw bestonden vermoedelijk uit gevlochten twijgen die bestreken waren met leem.

Gebouw 1 had een ONO-WZW oriëntatie. Te Oss-Ussen waren de gebouwen van het

¹⁶³ Verwers 1972; Gerritsen 2003, 45-50.

¹⁶⁴ Bourgeois *et al.* 2003b, 181; Gerritsen 2003, 49.

¹⁶⁵ Schinkel 1998.

¹⁶⁶ Verwers 1972.

¹⁶⁷ Kortlang 1999.

¹⁶⁸ Bosman 2004.

¹⁶⁹ Tol 1999.

¹⁷⁰ Verwers 1975.

¹⁷¹ Wesdorp 1997.

¹⁷² Berkers-Romanesco *et al.* 1995.

¹⁷³ van den Broeke 1980. Voor een algemeen overzicht zie ook Gerritsen 2003, 45, 50 (tabel 3.3).

¹⁷⁴ Van Impe *et al.* 1997/1998.

¹⁷⁵ Verbeek *et al.* 2002; Delaruelle *et al.* 2003; Delaruelle & Verbeek 2004, 120-124.

¹⁷⁶ Verbeek *et al.* 2001; Delaruelle *et al.* 2003; Delaruelle & Verbeek 2004, 137-151.

¹⁷⁷ Verbeek 2001/2002, 108, fig. 3.

¹⁷⁸ Delaruelle & Verbeek 2003; Delaruelle *et al.* 2003; Delaruelle & Verbeek 2004, 129-137.

¹⁷⁹ Bourgeois *et al.* 2003c.

¹⁸⁰ Cuyt 2003; *Idem* 1991.

¹⁸¹ Bourgeois *et al.* 2003b, 182.

¹⁸² Delaruelle *et al.* 2003; Delaruelle & Verbeek 2004, 124-139.

¹⁸³ Gerritsen 2003, 46-48.

¹⁸⁴ Van Impe *et al.* 1997/1998, 15-18, fig. 12.

¹⁸⁵ Schinkel 1998, 193, fig. 201 & 222.

¹⁸⁶ *Ibidem*, 79.

type 4 O-W of NO-ZW georiënteerd. Schinkel stelt dat de oriëntatie van een gebouw niet afhankelijk is van het huistype, maar wel van de periode waaruit het dateert¹⁸⁷. De gebouwen van het Hapstype die ontdekt werden langs het HSL-traject waren ook meestal NO-ZW georiënteerd¹⁸⁸. De plattegronden aangetroffen te Wijnegem-*Steenakker* hadden een ONO-WZW oriëntatie. Het Hapstype gevonden te Kontich-*Blauwesteen* was NNO-ZZW georiënteerd¹⁸⁹. Het valt op dat de NO-ZW oriëntatie ook op andere midden-ijzertijdsites vrij vaak voorkomt.

In gebouw 1 bevond zich een kuil die geïdentificeerd kon worden als zijnde een haardkuil omdat ze verbrande leem bevatte in de bovenste laag (a). Deze haardkuil was gelegen in de centrale as van het gebouw, tussen twee nokbalkdragers. Sporen van haardkuilen worden slechts zelden aangetroffen tijdens opgravingen omdat het oorspronkelijke grondniveau vaak verdwenen is. Wanneer ze worden aangetroffen, bevinden ze zich meestal in de centrale as van het gebouw¹⁹⁰. Door de aanwezigheid van een haard kan er duidelijk een onderscheid gemaakt worden tussen het woon- en stalgedeelte van het huis. Het woongedeelte is hier duidelijk groter dan het stalgedeelte. Te Wijnegem-*Steenakker* werd er een mogelijke haardkuil gevonden binnen een gebouw van hetzelfde type. Deze kuil bevatte geen houtskool of verbrande leem, noch sporen van verbranding langs de wanden. De haardkuil bevond zich op de centrale as in het zuidwestelijk gedeelte van het gebouw, zoals ook de haardkuil van gebouw 1¹⁹¹. In *Zijderveld* (Z.-Holland, NL) werd een haard gevonden die bestond uit stenen bedekt met grote fragmenten aardewerk, die evenmin sporen van secundaire verbranding vertoonden. Er wordt verondersteld dat deze bedekt waren met een leem- of kleilaag¹⁹². Dit is enigszins vergelijkbaar met de haardkuil uit gebouw 1. De bovenste laag van de haardkuil bevatte verbrande leem. In de twee lagen hieronder werden vele (grote) scherven, keien en 2 fragmenten van maalstenen teruggevonden. Dit archeologisch materiaal vertoonde geen sporen van secundaire verbranding, met uitzondering van het kustaardewerk, waar het niet duidelijk was of het secundair verbrand was of dit gewoon zo leek door zijn poreus karakter.

Voor gebouw 2 werd geen vergelijkingsmateriaal gevonden. Het gebouw heeft een tweeschepige indeling. De aanwezigheid

van haardkuil B, die noch houtskool noch materiaal bevatte, laat vermoeden dat het hier om een tweede woongebouw gaat. Toch wordt ook niet uitgesloten dat het om een groter bijgebouw gaat, waarvan men kan veronderstellen dat het gebruikt werd voor voedselproductie.

De haardkuil van gebouw 1 bevond zich in het zuidwestelijke gedeelte van het gebouw terwijl de haardkuil van gebouw 2 zich in het noordoostelijke gedeelte bevond.

4.2 DATERING VAN DE OVERIGE SPOREN

Slechts vier kuilen (VI, VIII, XII en XVI), twee haardkuilen (A en B) en twee grachten (a en b) bevatten geen archeologisch materiaal, zodat ze moeilijk chronologisch geplaatst konden worden. Alle anderen kuilen, één haardkuil (C) en één gracht (c) bevatten uitsluitend aardewerkscherven uit de midden-ijzertijd. Haardkuil C, gelegen in gebouw 1, en kuilen X, XIV en XV kunnen gerelateerd worden aan de nederzetting uit dezelfde periode. Dit kan slechts verondersteld worden voor de overige kuilen en gracht c. De functie van de kuilen is moeilijk te achterhalen. Toch kunnen kuilen X, XIV en XV duidelijk worden beschouwd als zijnde afvalkuilen, aangezien zij elk meer dan 100 scherven bevatten.

Er bevond zich ook geen archeologisch materiaal in de paalkuilen van spijkers 3-4, 7, 9-10, 13, 15-16, 21-23, 25-26, 28, 30, 33-34, 36-37, 40-42 en 44; bijgevolg kunnen deze moeilijk chronologisch worden gesitueerd. Alle andere gebouwen kunnen, op basis van het archeologisch materiaal afkomstig uit de paalkuilen, worden gedateerd in de midden-ijzertijd.

Haardkuil C, geassocieerd met gebouw 1, bevatte een assortiment van een aantal bijna volledig te reconstrueren potten. Het gaat hier om een combinatie van 2 grote voorraadpotten (fig. 22: 1 en fig. 23: 6) met enkele schalen en kleinere kommen (fig. 15: 14, fig. 19: 15, fig. 21: 4 en fig. 23: 1). Dit verschijnsel is al vaker waargenomen op sites en kan misschien wijzen op een depositie. Bovendien werd deze combinatie vergezeld van twee ronde keien (fig. 25: 6), die misschien gediend hebben als kookstenen om de vloeistof in de pot sneller op te warmen. Deze combinatie zien we ook terug te Donk (prov. Limb.)¹⁹³ en Bladel (N.-Brabant, NL)¹⁹⁴. Er waren ook 2 fragmenten aanwezig van maalstenen; deze combinatie werd ook

¹⁸⁷ *Ibidem*, 188-189, tabel 26-27.

¹⁸⁸ Delaruelle *et al.* 2003; Delaruelle & Verbeek 2004.

¹⁸⁹ Cuyt 1991, 89, fig. 4; Verbeek 2001/2002, 108, fig. 3.

¹⁹⁰ Gerritsen 2003, 69.

¹⁹¹ Cuyt 1991, 89, fig. 4, kuil 7; *Idem* 2003, 293, fig. 2.

¹⁹² Hulst 1975, 106; Gerritsen 2003, 69.

¹⁹³ Van Impe 1983, 77, fig. 8.

¹⁹⁴ Roymans 1977.

gevonden te Someren (N.-Brabant, NL)¹⁹⁵. Er werd ook nog een tweede assortiment aangetroffen, bestaande uit een aantal randscherven afkomstig van kustaardewerk (fig. 26) en een pot met een doorboorde bodem (fig. 17: 11), die geïnterpreteerd werd als een kaaspot. Ook deze combinatie werd elders al teruggevonden, namelijk te Loon op Zand (N.-Brabant-NL)¹⁹⁶. Andere combinaties met volledige potten zijn bekend binnen het Maas-Demer-Schelde gebied¹⁹⁷. Dit fenomeen lijkt voor te komen gedurende de gehele ijzertijd, maar voornamelijk in de vroege ijzertijd¹⁹⁸.

4.3 INTERPRETATIE VAN DE NEDERZETTING

Ongeveer 75 % van de grondsporen kon niet toegewezen worden aan een gebouw. Dit percentage is normaal wanneer we kijken naar andere ijzertijd nederzettingen.

Er kon slechts één bewoningsfase worden vastgesteld op de *Capelakker*. Dit wordt gesuggereerd door de aanwezigheid van één of twee hoofdgebouwen en de afwezigheid van oversnijdingen van grondsporen. Deze bewoningsfase dateert uit het midden van de ijzertijd. Dit kon worden afgeleid aan de hand van het aardewerk dat gevonden werd in de grondsporen.

De levensduur van een woonstalhuis wordt geschat op 20 tot 30 jaar. De gebruikte houtsoort, de diameter van de paal en het type van bodem waarop het gebouw zich bevond zijn factoren die de levensduur van een houten constructie bepalen. De huizen werden gebouwd volgens de tradities die werden doorgegeven van generatie op generatie. Deze tradities ondergingen wel kleine veranderingen doorheen de tijd. Het grootste deel van het dagelijks leven vond plaats op het erf rondom het hoofdgebouw¹⁹⁹. Er werden 43 kleinere gebouwtjes aangetroffen die in verband kunnen gebracht worden met één groter, tweeschepig woonstalhuis van het Hapstype. De kleinere structuren (vier- tot achtposten spijkertjes) hadden vaak een verhoogd vloerniveau om ongedierte te weren en werden gebruikt voor het opslaan van de oogst en andere goederen. Maar deze zouden ook gebruikt kunnen zijn voor het verzamelen van water, het houden van dieren, het bereiden van voedsel, het vervaardigen van goederen, rituelen,...²⁰⁰ Spijkertjes bestaande uit 4 tot 6 palen komen het meest voor op Belgische sites. Achtpostenspijkertjes, waarvan er 7 werden gevonden, lijken

minder frequent voor te komen²⁰¹. Men bewaarde ook vaak de oogst in ondergrondse kuilen, maar hiervan werden geen sporen teruggevonden op de *Capelakker*²⁰².

Dit nederzettingsbeeld van één of twee grote tweeschepige gebouwen in relatie met een groter aantal kleinere structuren zien we ook terug op andere sites die dateren uit de (midden) ijzertijd, zoals onder andere te Haps²⁰³, Oss-Ussen²⁰⁴, Someren²⁰⁵, Mierlo-Hout²⁰⁶, Brecht-Hanenpad, Brecht-Zoegweg, Ekeren-Het Laar, Meer-Zwaluwstraat²⁰⁷ en Kontich-Blauwesteen²⁰⁸.

Er kan niet echt een patroon worden teruggevonden in de ligging van deze opslagschuurtjes ten opzichte van het hoofdgebouw, ook niet bij andere ijzertijdsites. De spijkertjes komen zowel individueel als in groepjes of clusters voor²⁰⁹. Op het erf van de *Capelakker* bevinden de meeste spijkers zich ten zuiden van het hoofdgebouw. Het aantal opslagschuurtjes per erf kent een grote variatie, naargelang de nederzetting van 1 tot 2 tot meer dan 20. De spijkertjes moesten sneller vervangen worden dan het woonstalhuis, dus waarschijnlijk stonden er op een welbepaald moment in de tijd slechts enkele spijkertjes die dienst deden. Het aantal opslagplaatsen kan ons dus een aanwijzing geven over de tijd dat het erf in gebruik was²¹⁰. Het aantal spijkers ten opzichte van het hoofdgebouw op de *Capelakker* ligt relatief hoog, er zijn er namelijk 43. Wanneer we de stelling van Gerritsen volgen dat dit een aanwijzing kan geven over de gebruiksduur van het erf, zou dit wel eens meer dan 20 tot 30 jaar kunnen zijn. De aanwezigheid van een tweede hoofdgebouw wordt niet uitgesloten, hierop duiden immers de dubbele paalkuilen (mogelijk van de ingang) en haardkuil A ten noordwesten van gebouw 1.

In de vroege en midden-ijzertijd verplaatsen de nederzettingen zich vaak naar omlig-

¹⁹⁵ Kortlang 1999, 176.

¹⁹⁶ Roymans & Hiddink 1991, 124-125.

¹⁹⁷ Gerritsen 2003, 84-86.

¹⁹⁸ Annaert 2004, 49-50.

¹⁹⁹ Gerritsen 2003, 39, 70.

²⁰⁰ *Ibidem*, 70-71.

²⁰¹ Bourgeois *et al.* 2003b, 183.

²⁰² Gerritsen 2003, 70-71.

²⁰³ Verwers 1972.

²⁰⁴ Schinkel 1998.

²⁰⁵ Kortlang 1999.

²⁰⁶ Tol 1999; Roymans & Tol 1993.

²⁰⁷ Delaruelle *et al.* 2003.

²⁰⁸ Verbeeck 2001/2002.

²⁰⁹ Gerritsen 2003, 72.

²¹⁰ *Ibidem*, 72.

gende terreinen mogelijk per generatie. De aanwezigheid van andere ijzertijdnederzettingen in de buurt, namelijk te Brecht-*Zoegweg* (einde vroege - begin midden-ijzertijd) en te Brecht-*Hanenpad* (2de helft midden-ijzertijd), laat vermoeden dat men misschien net zoals in Oss-Ussen van zwervende erven kan spreken²¹¹. Dit werd al in 2004 door C. Verbeek en S. Delaruelle aangenomen²¹².

5 Besluit

Het beeld dat de nederzetting *Capelakker* werpt op de bewoning in de midden-ijzertijd, stemt volledig overeen met het beeld dat andere midden-ijzertijdsites in het Maas-Demer-Scheldegebied hierover verschaffen. In het verleden werd de midden-ijzertijd reeds intensief onderzocht in Zuid-Nederland en werd er aangenomen dat de midden-ijzertijd in het Noorden van België hierbij aansloot. Vandaag de dag is ook het beeld langs Belgische zijde veel duidelijker geworden dankzij de *Capelakker* en de recente grootschalige opgravingen langsheen het HSL-traject.

Het gaat op de *Capelakker* waarschijnlijk om één bewoningsfase; hierop wijzen de afwezigheid van oversnijdingen bij de grondsporen en de aanwezigheid van 1 (of 2) hoofdgebouw(en) in relatie tot een aantal kleinere bijgebouwen. Het voorkomen van 1 of 2 grotere gebouwen in relatie tot een aantal kleinere bijgebouwen is kenmerkend voor de vroege en midden-ijzertijd. De kernen van deze bewoning verplaatsen zich steeds per generatie. Pas vanaf de late ijzertijd wordt de bewoning plaatsvast. Dankzij de *Capelakker* en recent grootschalig onderzoek langsheen het HSL-traject wordt duidelijk dat men waarschijnlijk ook langs Belgische zijde kan spreken van zogenaamde 'zwervende erven' op de grote dekzandrug die de Weerrijsbeek flankiert. Begraafplaatsen daarentegen waren voor enkele generaties op een vaste plaats gevestigd en waren de kernen waar rond de bewoning zwierf.

De dekzandruggen blijken een aantrekkingspool van bewoning te zijn geweest van in de prehistorie tot in de middeleeuwse periode. Dit is verklaarbaar door het feit dat de bewoning zich kon vestigen op droge plaatsen en toch in de nabijheid van water.

Gebouw 1 sluit typologisch nauw aan bij het Hapstype. De ingangen die tegenover elkaar gelegen zijn, waardoor het gebouw in twee gelijke delen wordt verdeeld, en de

centrale rij van middenposten zijn hier duidelijk kenmerken van. Er zijn evenwel ook verschillen waarneembaar, namelijk het ontbreken van een dubbele palenrij in de korte zijde van het gebouw en de afgeronde lange zijde. De aanwezigheid van een haard in het gebouw laat toe een onderscheid te maken tussen het woon- en stalgedeelte. De haard bevatte echter geen elementen die tot een absolute datering zouden kunnen leiden.

Het grootste deel van het aangetroffen aardewerk is lokaal vervaardigd en vertoont grote overeenkomsten met het aardewerk gevonden op de *Hooi donksche Akkers* (N.-Brabant, NL). Het aardewerk werd dan ook ondergebracht in de typologie van van den Broeke. Er zijn invloeden aanwezig in het aardewerk van het Franse Marnegebied maar deze zijn niet sterk uitgesproken. Het gaat hier duidelijk om gebruiksaardewerk aangezien de wanden vrij dik zijn, de wandoppervlaktes vaak besmeten zijn en wandversiering bijna geheel ontbreekt. De nederzetting kon op basis van het aardewerk relatief gedateerd worden in het midden van de midden-ijzertijd.

De nederzetting richtte zich waarschijnlijk op landbouw en veeteelt. Spijtig genoeg werden er geen organische resten zoals zaden, vruchten, stuifmeelkorrels en dierenbot aangetroffen op de *Capelakker*. De zure zandlemige bodem waarop de nederzetting zich bevond, bewaart geen organisch materiaal. De economie van de nederzetting was hoogstwaarschijnlijk op zichzelf gericht. Binnen dit zelfstandig economisch systeem waren de teelt van graangewassen op de akkers, het plukken van zaden en vruchten in de bossen en de veeteelt van runderen en/of schapen waarschijnlijk de hoofdactiviteiten. Ambachtelijke nevenactiviteiten waren zonder twijfel het vervaardigen van aardewerk en textiel (cf. weefgewicht) en voedselproductie (cf. pot met doorboorde bodem voor kaasproductie en kustaardewerk).

SUMMARY

A Middle Iron Age farmstead at the *Capelakker* in Brecht-Overbroek (prov. of Antwerp)²¹³

The image shown by the *Capelakker* settlement concerning habitation in the Middle Iron Age, confirms the image provided by other Middle Iron Age settlements. In the

²¹¹ Schinkel 1998.

²¹² Delaruelle & Verbeek 2004, 152.

²¹³ Met dank aan Elke Beldé voor het verbeteren van de Engelstalige tekst.

past, the Middle Iron Age of the south Netherlands was intensively investigated and it was generally assumed that the middle Iron Age of the north of Belgium linked up with the south Netherlands. Today the image of the Belgian Middle Iron Age has finally become more clear mostly thanks to the research done on the *Capelakker* and the large-scale excavations along the HSL-section.

Without much doubt it concerns a one building phase, this much is pointed out by the absence of crossing soil traces and the presence of 1 (or 2) farmhouse(s) in relation to a great amount of granaries. The presence of 1 (or 2) farmhouse(s) in relation to an amount of smaller buildings is characteristic for the Early and Middle Iron Age. The nuclei of these habitations shifted with each generation. It is not until the Late Iron Age that the location of settlements becomes more stable.

Thanks to the *Capelakker* and recent large-scale examination along the HSL-route, it has become more clear that there used to be unsettled settlements at the Belgian side too namely along the sandy ridges of the *Weerrijsbeek*. The cemeteries however used to stay in one fixed place and were used for several generations. They were the nuclei around which the settlements wandered.

From the prehistory on until late into the Middle Ages sandy ridges appear to have been attractive places for settlement. This can easily be explained by the fact that the habitation could be settled on a dry place and yet in the vicinity of water.

Typologically farmstead 1 belongs to the Hapstype, the entrances lying opposite each other, thus dividing the house into two equal parts. This and the central row of interior posts are obvious characteristics for this type of house. There are, however, also dif-

ferences, namely the absence of double row posts in the short side of the house and the rounded long side of the house. The presence of a hearth in the house allows us to make a distinction between the living area and the area where the stables used to be. Unfortunately, the hearth did not contain any elements which could lead to an absolute dating.

Most of the pottery found was locally made and shows great similarity with the pottery excavated at the *Hooidonksche Akkers* (N.-Brabant, NL). Therefore the pottery was placed within the typology of van den Broeke. Influences from the French Marne area are noticeable, but these are, however, not strongly pronounced. It is obvious that we are dealing with common pottery since the potsherds are very thick, the fragments mostly have a slicked surface and wall decorations are almost entirely absent. Based on the pottery, the settlement could be relatively dated to the middle of the Middle Iron Age.

The settlement was probably dedicated to agriculture and cattle-breeding. Unfortunately no organic remains, such as seeds, fruits, pollen and animal bones, were found. The acidic sandy-loamy soil the settlement was built on did not preserve any organical materials. The economy of the settlement was probably self-supporting. Within this independent economic system the main activities were most likely the cultivation of cereals on the fields, the gathering of seeds and fruits from the woods and the breeding of cattle and/or sheep. Important sidelines were without any doubt the trade of manufacturing pottery and textile (cf. loom weight) and the provision of food supplies (cf. coastal pottery and a pot with perforated bottom for the production of cheese).

BIBLIOGRAFIE

- ANNAERT R. 1993: De *Viereckschanze* op de Alfsberg te Kontich (prov. Antwerpen): meer dan een cultusplaats (met bijdragen van COOREMANS B., ERVYNCK A., DEMIDDELE H., FECHNER K. & LANGOHR R.), *Archeologie in Vlaanderen III* (1994), 53-125.
- ANNAERT R. 1999: Nederzettingssporen uit de metaaltijden op de sociale verkaveling "Capelakker" te Brecht-Overbroek (An.), *Lunula. Archaeologia protohistorica VII*, 46-47.
- ANNAERT R. 2003: *Brecht-Overbroek*. In: BOURGEOIS J. *et al.* 2003a, 204-205.
- ANNAERT R. 2004: Late Bronstijd- en vroege IJzertijdsporen tussen de Merovingers te Broechem (gem. Ranst, prov. Antwerpen), *Lunula. Archaeologia protohistorica XII*, 43-50.
- ANNAERT R. (met een bijdrage van DE BIE M.) 2006: Een woonerf uit de midden-bronstijd te Weelde ontdekt tijdens de ruilverkavelingswerken Poppel (gem. Ravels, prov. Antwerpen), *Relicta 1*, 49-80.
- ANNAERT R. & GOOSSENAERTS K. 1988: Een overzicht van de brons- en ijzertijdsites in het Antwerpse. In: BRENDERS F. & CUYT G. (red.), *Van beschaving tot opgraving. 25 jaar archeologisch onderzoek rond Antwerpen*, Antwerpen, 19-46.
- BERKERS-ROMANESCO A., BERKERS H. & SIMONS H. 1995: *Huisplattegrond uit de IJzertijd gevonden op Loo*, onuitgegeven rapport Heemkundekring Myerle, Mierlo.
- BOSMAN J. 2004: Huizen en bedden. IJzertijdbewoning en begraving in Meerhoven, gemeente Eindhoven, *Lunula. Archaeologia protohistorica XII*, 73-82.
- BOURGEOIS J., BOURGEOIS I. & CHERRETTÉ B. 2003a: *Bronze Age and Iron age communities in North-Western Europe*, Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten, Brussel.
- BOURGEOIS J., BUNGENEERS J., DELCOURT A. & ROMMELAERE J. 1987: *Fouilles à Vinderhout-Molenbrug. Campagnes 1985-1986. Occupation mésolithique, habitat du second âge du fer et de l'époque romaine*, Scholae Archaeologicae 8, Gent.
- BOURGEOIS I., CHERRETTÉ B. & BOURGEOIS J. 2003b: Bronze Age and Iron Age Settlements in Belgium. An Overview. In: BOURGEOIS J. *et al.* 2003a, 175-190.
- BOURGEOIS I., GELORINI V., DE CLERCQ W., DEFORCE K. & VAN STRYDONCK M. 2003c: De ijzertijd in Zele (ca. 800 - ca. 50 v.C.): aan de periferie van een veranderende wereld, *Tijdschrift van het Verbond voor Oudheidkundig Bodemonderzoek in Oost-Vlaanderen* 57, 11-24.
- CUYT G. 1991: Een inheemse nederzetting uit de vroeg-Romeinse tijd te Wijnegem (met een bijdrage van PAREDIS T.), *Archeologie in Vlaanderen I* (1991), 85-106.
- CUYT G. 2002: Wijnegem-Ganzenweg (A.): nederzettingssporen uit de midden-ijzertijd, *Lunula. Archaeologia protohistorica X*, 63-66.
- CUYT G. 2003: *Wijnegem-Steenakker*. In: BOURGEOIS J. *et al.* 2003a, 291-294.
- DE BOE G. & VAN IMPE L. 1979: *Nederzetting uit de IJzertijd en Romeinse villa te Rosmeer*, *Archaeologia Belgica* 216, Brussel.
- DE CONINCK F. 1959: *Verklarende tekst bij het kaartblad Brecht 16W van de bodemkaart van België*, Gent.
- DELARUELLE S. 2001: *De ijzertijdbewoning van Spiere-De Hel*, Archeologische en historische monografieën van Zuid-West Vlaanderen 47, Kortrijk.
- DELARUELLE S., MAES M. & VERBEEK C. 2003: De trein stond even stil: Archeologisch onderzoek op het HSL-traject in de provincie Antwerpen. In: CUYT G. & SAS K. (red.), *Vlekken in het Zand. Archeologie in en rond Antwerpen*, 73-84.
- DELARUELLE S. & VERBEEK C. 2003: Meer-Zwaluwstraat: een ijzertijdnederzetting op het HST-traject in de provincie Antwerpen, *Lunula. Archaeologia protohistorica XI*, 41-43.
- DELARUELLE S. & VERBEEK C. 2004: De metaaltijden op het HSL-traject. In: VERBEEK C. *et al.* 2004a, 115-174.
- DELARUELLE S., VERBEEK C. & DE BIE M. 2001: Een midden-Mesolithische occupatie te Brecht-Moordenaarsven (HSL-traject), *Notae Praehistoricae* 21, 73-75.

- DE SWAEF W. & BOURGEOIS J. 1986: *Un habitat du La Tène Ia à Lede (Aalst, Flandre orientale)*, Scholae Archaeologicae 3, Gent.
- DIJKMAN W. 1989: *Een vindplaats uit de ijzertijd te Maastricht-Randwijck*, Nederlandse Archeologische Rapporten 8, Amersfoort.
- FLOREN J. 1920: Ontdekking van een brand-gravenheuvel te Overbroek-Brecht, *Oudheid en Kunst* 11, 4-13.
- FREMAULT Y. 1969: *Nederzettingssporen uit de IJzertijd in het Antwerpse. Verzameling A. Goossens (Borgerhout)*, Oudheidkundige Repertoria. Reeks B: De verzamelingen, Brussel.
- GAUTIER S. 2004: *De midden-IJzertijdsite Capelakker te Brecht-Overbroek*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling V.U.B., Brussel.
- GERRITSEN F. 2003: *Local Identities. Landscape and community in the late prehistoric Meuse-Demer-Scheldt region*, Amsterdam Archaeological Studies 9, Amsterdam.
- GOOSSENAERTS K. 1985: *De Brons- en IJzertijd in het arrondissement Antwerpen. Een status quaestionis*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling K.U.Leuven, Leuven.
- HULST R.S. 1975: A contribution to the study of Bronze Age and Iron Age house-plans: Zijderveld, *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek* 23, 103-107.
- HURTRELLE J. 1978: A propos de la jatte à bord festonné, *Septentrion* 8, 1-3.
- KARS H. 1983: Het maalsteenproductiecentrum bij Mayen in de Eifel, *Grondboor en Hamer* 1983, 110-120.
- KORTLANG F. 1999: The Iron Age urnfield and settlement of Someren-'Waterdael'. In: THEUWS F. & ROYMANS N. 1999, 133-197.
- LAUWERS R. & VERMEERSCH P.M. 1982: Late Mesolithic Occupation at Brecht-Thomas Heyveld, *Acta Archaeologica Lovaniensia* 21, 1-25.
- LEMAN-DELERIVE G. 1973: La coupe à bords ourlés, chronologie, utilisation et répartition à l'époque de la Tène, *L'Antiquité Classique* XLII, 406-426.
- MARIËN M.-E. 1970: *Le Trou de l'Ambre au Bois de Wérimont à Eprave*, Bruxelles.
- ROOSENS H. & LUX G.V. 1969: *Een nederzetting uit de IJzertijd op de Staberg te Rosmeer*, *Archaeologia Belgica* 109, Brussel.
- ROYMANS N. 1977: *IJzertijdceramiek in een depotvondst te Bladel (N.-Br.)*. In: Brabantse Oudheden. Bijdragen tot de studie van het Brabantse Heem XVI, Eindhoven, 71-80.
- ROYMANS N. & HIDDINK H. 1991: Nederzettingssporen uit de bronstijd en de vroege ijzertijd op de Kraanvensche Heide te Loon op Zand. In: FOKKENS H. & ROYMANS N. (red.), *Nederzettingen uit de bronstijd en vroege ijzertijd in de Lage Landen*, Nederlandse Archeologische Rapporten 13, Amersfoort, 111-127.
- ROYMANS N. & TOL A. 1993: Noodonderzoek van een dodenakker te Mierlo-Hout. In: ROYMANS N. & THEUWS F. (eds), *Een en al zand. Twee jaar graven naar het Brabantse verleden*, 's-Hertogenbosch, 42-57.
- SCHINKEL K. 1998: Unsettled settlement, occupation remains from the Bronze Age and the Iron Age at Oss-Ussen. The 1976-1986 excavations. In: FOKKENS H. (ed.), *The Ussen Project. The first decade of excavations at Oss*, *Analecta Praehistorica Leidensia* 30, 5-305.
- STÖCKLI W.E. 1979: *Die Grab- und Importkeramik von Manching*, Die Ausgrabungen in Manching 8, Wiesbaden.
- STROOBANT L. 1911: *Le cimetière mérovingien de Brecht (Anvers)*, Fédération archéologique et historique de Belgique, 22ième congrès Mechelen, 775-782, 786-787.
- THEUWS F. & ROYMANS N. (eds) 1999: *Land and Ancestors. Cultural dynamics in the Urnfield period and the Middle Ages in the Southern Netherlands*, Amsterdam Archaeological Studies 4, Amsterdam.
- TOL A. 1999: Urnfield and settlement traces from the Iron Age at Mierlo-Hout. In: THEUWS F. & ROYMANS N. (eds) 1999, 87-132.
- VAN DE MOSSELAER P. 1985: *Vergelijkende studie van IJzertijdnederzettingen tussen Schelde, Dijle en Maas*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling K.U. Leuven, Leuven.

- VAN DEN BROEKE P.W. 1980: Bewoningssporen uit de IJzertijd en andere perioden op de Hooidonksche Akkers, gem. Son en Breugel, prov. Noord-Brabant, *Analecta Praehistorica Leidensia* 13, 7-80.
- VAN DEN BROEKE P.W. 1984: Nederzettingssporen uit de IJzertijd op De Pas, gem. Wijchen, *Analecta Praehistorica Leidensia* 17, 65-101.
- VAN DEN BROEKE P.W. 1987a: De dateringsmidelen voor de ijzertijd van Zuid-Nederland. In: VAN DER SANDEN W.A.B. & VAN DEN BROEKE P.W. (red.) 1987, 23-43.
- VAN DEN BROEKE P.W. 1987b: Oss-Ussen: het handgemaakte aardewerk. In: VAN DER SANDEN W.A.B. & VAN DEN BROEKE P.W. (red.) 1987, 101-119.
- VAN DEN BROEKE P.W. 1990: Kustproducten uit de IJzertijd in het Zuidnederlandse achterland, *Handelingen van het 1ste congres van de federatie voor nederlandstalige verenigingen voor oudheidkunde en geschiedenis van België te Hasselt, 19-22 aug. 1982*, Mechelen, 107-117.
- VAN DEN BROEKE P.W. 1995: Iron Age sea salt trade in the Lower Rhine area. In: HILL J.D. & CUMBERPATCH C.G. (eds), *Different Iron Ages. Studies on the Iron Age in temperate Europe*, Oxford, 149-162.
- VANDERHOEVEN M. 1978: *Sporen van een nederzetting uit de IJzertijd op de Kayberg te Vlijtingen*, Publicaties van het Provinciaal Gallo-Romeins Museum te Tongeren 25, Tongeren.
- VAN DER SANDEN W.A.B. & VAN DEN BROEKE P.W. (red.) 1987: *Getekend Zand. Tien jaar archeologisch onderzoek in Oss-Ussen*, Bijdragen tot de Studie van het Brabantse Heem 31, Waarle.
- VAN DOORSELAER A. 1965: *Nederzettingssporen uit de La Tène-tijd te Heffen (Antwerpen)*, Archaeologia Belgica 84, Brussel.
- VAN HEERINGEN R.M. 1984: Bewoning uit de Midden en Late IJzertijd en de Romeinse tijd in de Stevenshofjespolder in Leiden, *Bodemonderzoek in Leiden* 6, 152-167.
- VAN IMPE L. 1973: Brecht: Moordenaarsakker, *Archeologie* 2, 95.
- VAN IMPE L. 1974: Brecht-"Moordenaarsakker", *Archeologie* 1, 27.
- VAN IMPE L. 1976a: Aardewerk uit een Bronstijdgrafheuvel te Brecht. In: VAN IMPE L., *Enkele oudere vondsten uit de Noorderkempens. Bronstijd tot vroege IJzertijd*, Archaeologia Belgica 183, Brussel, 6-10.
- VAN IMPE L. 1976b: Aardewerk uit het urnenveld op de Eindhovenakker te Brecht. In: VAN IMPE L., *Enkele oudere vondsten uit de Noorderkempens. Bronstijd tot vroege IJzertijd*, Archaeologia Belgica 183, Brussel, 16-21.
- VAN IMPE L. 1976c: Merovingische grafvondsten in het Kempens museum te Brecht. In: *Conspectus 1975*, Archaeologia Belgica 186, Brussel, 85-88.
- VAN IMPE L. 1983: Het oudheidkundig bodemonderzoek in Donk (gem. Herk-de-Stad) 1977-1982. In: *Miscellanea Archaeologica in honorem H. Roosens*, Archaeologia Belgica 255, Brussel, 65-94.
- VAN IMPE L., CREEMERS G., VAN LAERE R., SCHEERS S., WOUTERS H. & ZIEGAUS B. 1997/1998: De Keltische goudschat van Beringen (prov. Limburg)(met bijdragen van COOREMANS B. & PIETERS M.), *Archeologie in Vlaanderen VI* (2002), 9-132.
- VAN IMPE L. & HOEFNAGELS J. 1976: Nieuwe urnvondst te Brecht, *Archeologie* 2, 68-69.
- VERBEEK H. 2001/2002: Een nederzetting uit de midden-IJzertijd te Kontich, Blauwesteen (prov. Antwerpen), *Archeologie in Vlaanderen VIII* (2004), 105-122.
- VERBEEK C., DELARUELLE S. & BUNGENEERS J. 2004a: *Verloren voorwerpen. Archeologisch onderzoek op het HSL-traject in de provincie Antwerpen*, Antwerpen.
- VERBEEK C., DELARUELLE S. & DE BIE M. 2004b: De steentijden op het HSL-traject In: VERBEEK C., DELARUELLE S. & BUNGENEERS J. 2004a, 83-99.
- VERBEEK C., DELARUELLE S. & MAES M. 2002: IJzertijdbewoning langs het HSL-traject in de provincie Antwerpen, *Lunula. Archaeologia protohistorica* X, 57-58.
- VERBEEK C., MAES M. & VANWESENBEECK V. 2001: IJzertijdnederzetting op het HSL-traject te

Ekeren-Het Laar (An.), *Lunula. Archaeologia protohistorica* IX, 97-100.

VERMEERSCH P.M. 1980: Mesolithische nederzetting te Brecht, *Archeologie* 2, 65-66.

VERMEERSCH P.M., LAUWERS R. & GENDEL P. 1992: The late Mesolithic sites of Brecht-Moorde-naarsven (Belgium), *Helinium* 32, 3-77.

VERWERS G.J. 1972: Das Kamps Veld in Haps in Neolithikum, Bronzezeit und Eisenzeit, *Analecta Praehistorica Leidensia* 5, 1-174.

VERWERS G.J. 1975: Urnenveld en nederzetting te Laag Spul, gem. Hilvarenbeek, prov. Noord-Brabant, *Analecta Praehistorica Leidensia* 8, 23-43.

WARMENBOL E. 1984: Les vestiges d'époque romaine trouvés au Trou del Leuve de Sinsin, *Amphora* 37, 1-27.

WESDORP M. 1997: *De bewoningsgeschiedenis van een dekzandplateau te Geldrop Noord-Brabant tot aan de Romeinse tijd*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling Universiteit van Amsterdam, Amsterdam.